

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Філологічний факультет
Кафедра української літератури**

**ВІД ОСОБИСТОГО ДО УНІВЕРСАЛЬНОГО: ОСМИСЛЕННЯ ПОЕЗІЇ
ОКСАНИ ЗАБУЖКО (ТЕМАТИКА, ЕЛЕМЕНТИ ПОЕТИКИ) ТА
ВИВЧЕННЯ ЇЇ ВІРШОВАНОЇ ТВОРЧОСТІ У ЗЗСО**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка II курсу, 602 групи
Радійчук Анна Юріївна

Керівник:

доктор філологічних наук,
професор Бунчук Б.І.

*До захисту допущено
на засіданні кафедри*

протокол № _____ від _____ 2024 р.

Зав. кафедрою _____ доц. Валентин МАЛЬЦЕВ

Чернівці – 2024

Анотація

Радійчук А. Ю. Від особистого до універсального: осмислення поезії Оксани Забужко (тематика, елементи поетики) та вивчення її віршованої творчості у ЗЗСО. – На правах рукопису. – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2024. 69 с.

У магістерській роботі досліджено поезію Оксани Забужко. Матеріалом для дослідження стала збірка вибраного «Друга спроба» (2005). Здійснено огляд літературознавчих праць, присвячених поетичній творчості О. Забужко. Аналіз віршованих творів поетеси проведено в аспектах тематики, тропіки, віршування. Подано методику вивчення поетичності творчості О. Забужко у ЗЗСО.

Ключові слова: література, поезія, поетика, лексика, тропіка, віршування, метрика, ритміка, строфіка, римування, методика вивчення.

Summary

Radiichuk A. Yu. From the personal to the universal: understanding of Oksana Zabuzhko's poetry (topics, elements of poetics) and the study of her poetic creativity in IGSE. – On the rights of the manuscript. – Yuriy Fed'kovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2024. 69 p.

The master's thesis examines the poetry of Oksana Zabuzhko. The material for the research was the collection of selected "Second Attempt" (2005). A review of literary works devoted to the poetic work of O. Zabuzhko. The analysis of the poetic works of the poetess was carried out in the aspects of themes, tropics, poetry. The method of studying the poetics of O. Zabuzhko's work in IGSE is presented.

Key words: literature, poetry, poetics, vocabulary, tropics, verse, metric, rhythm, strophe, study method.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Анна РАДІЙЧУК

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧА РЕЦЕПЦІЯ ПОЕЗІЇ ОКСАНИ ЗАБУЖКО. ТЕМАТИКА ЇЇ ВІРШОВАНИХ ТВОРІВ.....	8
Висновки до розділу I.....	32
РОЗДІЛ II. МЕТАФОРИЧНІ ОБШИРИ ВІРШІВ ОКСАНИ ЗАБУЖКО.....	33
Висновки до розділу II.....	44
РОЗДІЛ III. ВЕРСИФІКАЦІЯ ОКСАНИ ЗАБУЖКО.....	46
Висновки до розділу III.....	58
РОЗДІЛ IV. ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ОКСАНИ ЗАБУЖКО НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	59
Висновки до розділу IV	63
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	66

ВСТУП

Сучасна українська література розпочинає свій відлік з виходу нової прози, але як щодо поезії? Соцреалізму настав кінець, його вимуштрувана естетика бореться з молодими і бунтівливими, на їхньому боці вітер змін. Чи усвідомлював хтось з вісімдесятників, що падіння імперії розгорнеться у них перед очима.

«Усоцреалістичних літературах постмодернізм передусім був альтернативою соцреалізму. І це перша, найістотніша риса, що відрізняє постмодернізм колишніх соцреалістичних літератур від його західного варіанта, в якому він був хай м'якою, але альтернативою модернізму» [31, с. 42]. На цій хвилі митці почнуть творити літературу на громадянську тематику, інтимна лірика набуває своєї ваги, з'являється можливість писати про найпотаємніше, інтерес до нового, рефлексії нової доби, постмодерної людини. Особистісне начало міцно засідає в лірику періоду. Нові орієнтири, розкутий західний світ та досвід минулих поколінь, що жертовно полягли – будують основу для майбутніх поетичних реалій, що розкопали минуле настільки, наскільки дозволяла моральна витримка та сила митців та їх читачів. Роль дзеркала цієї доби, на нашу думку, якнайкраще виконує поезія Оксани Забужко.

Яким би суперечливим не був термін «вісімдесятники» на нашу думку та на думку самої Оксани Забужко – ми будемо використовувати саме його.

Майбутня мисткиня – Оксана Стефанівна Забужко – народилась у місті Луцьку 19 вересня 1960 року в родині філологів. Сама авторка подає нам свою історію у її «Автобіографії»: «З родинних переказів знаю, що правдиве родове прізвище оригінально було не «Забужко», а «Забузькі» – з тих самих Забузьких, один з яких, за Хмельницького «польовий начальник», 1649-го року перейшов на польський бік і навіть дістав був на короткий час від короля гетьманську булаву, – в тій родині взагалі повсякчас нуртували якісь запалені амбіції й темні пристрасті» [15, с. 229]. Стефан Іванович – батько поетеси був викладачем, перекладачем та літературним критиком.

Наприкінці сорокових років, будучи репресованим, перебував на засланні у Забайкальському краї. Реабілітацію отримав з початком так званої хрущовської відлиги, 1956-го року. Надія Яківна – мати поетки – була вчителькою української літератури, авторкою популярної літератури для учнів та методичних розробок. У 1968 році у зв'язку з гонінням української інтелігенції родина переїздить до Києва. Вже там О. Забужко скінчила середню школу у 1977 році, а згодом Київський національний університет імені Тараса Шевченка на філософському факультеті у 1982 році та аспірантуру при кафедрі етики та естетики у 1986 році, а вже у 1987 році захистила дисертацію на тему: «Естетична природа лірики як роду мистецтва» і стала кандидаткою філософських наук. У 1986-1987 рр. викладає естетику у Київській консерваторії імені Петра Чайковського. Від 1988 р. працює в Інституті філософії НАН України. У 1994 р. перебуває в Гарвардському університеті як стипендіатка Фондації Фулбрайта, а також була стипендіаткою Фонду Рокфеллера у 1998 році, Департаменту культури міста Мюнхена в 1999 році, Видавничого Фонду ім. Ледіга Ровольта у 2001 році, Фонду Мак-Артура у 2002 р, Фонду ЄС ім. Мілени Єменської у 2004 році. Окрім цього авторка активно вела авторську колонку у тижневиках «Наша Україна» за 1997 рік, «Столичные новости» за 2000 рік та журналі «Панорама» у період 1996-1998 років. Поетка встигла виступити зі своїми лекціями не лише на національному поприщі, а й у провідних університетах Європи та США, серед них такі як - Пенсільванський, Стокгольмський, Гарвардський, Колумбійському та ін.

Своє літературне життя розпочала у 1970-х збіркою «Весняна акварель» із передмовою написаною Михайлом Стельмахом. Книжка вже була підготовлена до друку у видавництві «Молодь», але не видана через переслідування інтелігенції. Збірці не судилось побачити світ. Пробу пера здійснила в 1972 році, надрукувавши вірші в альманаху «Вітрила». Вже згодом, у 1985 році вона дебютує з іншою збіркою «Травневий іній» та назавжди закарбується в лоно української літератури як поетка-

вісімдесятниця. Головний наш інтерес становить поезія авторки, тому зазначимо, що у її творчому доробку є шість віршованих збірок: «Диригент останньої свічки» 1990 року, «Автостоп» 1994 року, «Новий закон Архімеда» 2000 року, «Друга спроба. Вибране», яка і стала основою нашого дослідження та «Вибрані вірші 1980 – 2013» 2013 року.

Актуальність дослідження полягає у спеціальному розгляді поезії Оксани Забужко, вивченні тематичного наповнення та елементів поетики: тропіки та версифікації.

Мета роботи: розглянути поезію Оксани Забужко на основі віршів, розміщених у збірці «Друга спроба. Вибране», щодо тематики, тропіки, особливостей віршування.

Реалізація мети передбачає:

- Опрацювання вищезгаданої збірки та окреслення її ідейно-тематичного поля.
- Визначення особливостей поетики Оксани Забужко в аспекті тропіки та віршування.

Об'єкт дослідження – поезія Оксани Забужко.

Предмет дослідження – це тематика збірки «Друга спроба. Вибране» її тропіка та версифікація.

Наукова новизна полягає в комплексному аналізі творчості Оксани Забужко з використанням сучасних методологічних підходів та інтердисциплінарних методів дослідження.

Теоретико-методологічною основою є праці дослідників, яких вже давно привертає увагу творчість поетеси. Серед них слід назвати: В. Агеєву, Н. Анісімову Г., Біберову, Н. Зборовську, Т. Грачову, О. Пашник, І. Стешин, Л. Таран, Т. Тебешевську-Качак, С. Філоненко, Л. Ушкалова, Ю. Шереха, М. Шведову і багатьох інших.

Методологічна основа магістерської роботи зумовлена метою та завданнями роботи, специфічністю досліджуваного матеріалу. Використовуємо аналіз, статистичний підхід, що зумовлений кількісним

опрацюванням матеріалу, герменевтичний метод. Частково використаний біографічний метод.

Теоретичне значення магістерської роботи полягає у розширенні знання про сучасну українську поезію та її місце в глобальному культурному контексті. Основні результати дослідження пристосовані для подальших плідних досліджень у цьому напрямку.

Практичне значення результатів роботи полягає в наявності у магістерській роботі різноаспектного дослідження поезії О. Забужко, що можна використати у побудові лекційного матеріалу, довільного ознайомлення та отримання даних для подальшої плідної наукової роботи у цьому напрямку.

Структура й обсяг роботи: Магістерська робота складається зі вступу, чотирьох розділів та висновків до них, загальних висновків та списку використаної літератури.

РОЗДІЛ І

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧА РЕЦЕПЦІЯ ПОЕЗІЇ ОКСАНИ ЗАБУЖКО. ТЕМАТИКА ЇЇ ВІРШОВАНИХ ТВОРІВ

Оксана Забужко є по-справжньому гучним голосом нашої нації, нашого жіноцтва та орієнтир для національно несвідомих громадян, що потребують сильної мотивації та естетичної наснаги для усвідомлення свого національного «Я», котрі заблукали у безкрайому просторі нашої Землі та шукають шлях додому, до лона в якому вони народились та зростали, саме через це книги авторки активно перекладають на різні мови світу.

Її поезія наділена диханням міста, вона цілком урбаністична, її природа навіки перев'язана з артеріями міста, щодо образу жінки, то її теж можна назвати відьмою-містянкою, в ній живе непереборна дика сила, що передалась їй від минулого жіноцтва, але зараз вона керує вином міста, стримана квартирами багатоповерхівок.

Оксана Забужко дарує голос всім, кожна жінка, що не мала голосу до цього і не могла докричатись, кричить у її поезії, кожен нещасний голос покоління буде почутий зі сторінок її лірики. Після досягнення масштабу величчя та благородності її віршованих рядків, нам доведеться визнати одну важливу річ, зазначимо, що у значній творчій спадщині поетки - саме поезія, за місцем і рівнем вивченості посідає останнє місце, що несправедливо, адже поетичний доробок письменниці, аналогічно до прозового, заслуговує активного дослідження, якщо не в рівній мірі, то в достатній, як для імені видатної мисткині.

Беручи це до уваги, ми вибираємо для розгляду збірку «Друга спроба. Вибране». Саме вона є унікальним синтезом попередніх поетичних робіт письменниці. Сама авторка зазначає: «З шести книжок, покладених у її основу – п'яти оригінальних і однієї перекладної, – дві (дитяча «Весняна акварель» та «Поезії» Сільвії Плат) ніколи не побачили друку ... , а одна – «Травневий іній» – вийшла в світ у зовсім іншому вигляді, і навіть під іншим заголовком, аніж була написана» [5, с. 297]. Отже, оцінюючи цю роботу ми

можемо простежити історичну логічність та поетичний ріст письменниці від раннього дитинства, коли вона (цитуємо): «Бавилась у віршики, як у ляльки!» [5, с.297] та до сучасних часів. Саме такий порядок і формулювання збірки авторка вважає найкращим.

Теоретико-методологічною основою магістерської роботи є праці дослідників, які вже давно працюють з творчістю поетеси. Серед них слід назвати: В. Агеєву, Н. Анісімову Г. Біберову, Н. Зборовську, Т. Грачову, О. Пашник, Л. Ушкалова, М. Найдан, Ю. Шереха, М. Шведову та багатьох інших.

Віра Агеєва – це українська літературознавиця, літературна критикиня та гендерна дослідниця, професорка Києво-Могилянської академії. За довгі роки своєї наукової діяльності вона стала експерткою з багатьох питань історії української літератури. До нашого розгляду потрапила її праця «Дороги й середохрестя». Есей «Світ, як він є, – не для нас, але сам собою...» присвячений поезії Оксани Забужко.

Віра Агеєва подає гендерний аналіз поезії, досліджує нові жіночі голоси, які подарувала Оксана Забужко своїм героїням, зокрема детально аналізує такі вірші: «Полон Рогніди», «Клітемнестра», «Офелія – Гертруді», «Мрії», «Легенди». Ці твори активно студіюються на теми фемінізму із поясненням як авторка деконструє патріархальну картину світу, розкриває нам психологію жінки, показуючи нам вже знайомих героїнь у модерному світі.

Дослідниця привертає увагу до віршів «Ars critica», «Іще слова вологі і сирі...», «Художникові». Ці поезії піднімають питання місця поета у соціумі, світобудові, його головні завдання. Віра Агеєва акцентує нашу увагу на тому, що поетка успадковує традицію київських неокласиків, зокрема Максима Рильського у пошуках відповіді на питання – «поетична влада над світом, влада слова», людину, що творить альтернативну реальність, того хто владний навіть над часом.

Поезія «Гост» – це вірш, що розкриває нам бачення авторки на те, як часто творець при його абсолютному служінню мистецтву залишається самотнім. Детально були розглянуті й поезії «Настройка оркестру», «Феєрії про диригента свічок». Цього разу – в антонімічному до попередньої поезії значенні: «художницька приреченість на самоту трактується власне родовою рисою, достеменним синонімом обранства, причому в цьому разі йдеться про самотність на гребені визнання й успіху».

Добре проаналізовано вірш «Задзеркалля: Пані Мержинська». Тут описано альтернативну біографію Лариси Косач, що сповнена нереалізованого таланту і призначення. Йдеться про ціну, яку має заплатити справжній митець. У вірші «Пам'яті проклятих поетів» авторка продовжує думку про обранство поета, якому попросту не дано права самовільно розпоряджатися отриманим даром.

Проведено аналіз alter-ego поетки, особливостей покоління, до якого вона належала та часу в якому жила, розкриття алюзій на інші твори попередників та сучасників, подано тематичний аналіз кожного вірша та збірки загалом, філософії авторки.

Анісімова Ніна Павлівна – докторка філологічних наук, професорка кафедри української та зарубіжної літератури і порівняльного літературознавства Бердянського державного педагогічного університету.

Ніна Павлівна активно досліджує поезію 60-80-х, світоглядні та естетичні засади вісімдесятників, пізній поетичний модернізм цього покоління. Очевидно, що вона не могла не приділити увагу поезії Оксани Забужко.

«... Все іще можна зіграти інакше...: театралізований світ навиворіт у поезії Оксани Забужко» – у цій статті на матеріалі лірики авторки досліджуються основні аспекти театралізованої парадигми, зокрема визначається художня функція трансформованих мотивів і образів п'єси В. Шекспіра «Гамлет».

Предмет дослідження – це ефект очуження («умовність, свідомо невідповідність зображуваного дійсності, обігрування прийому маски, уміння у знайомому, раціональному побачити неординарне.»), що використала мисткиня у поезіях: «Монолог Офелії», «Офелія і мишоловка», «Офелія – Гертруді».

«Історія як «мистецтво грати в шахи» в ліриці О. Забужко» – це ще одна стаття Ніни Павлівни. ««Іронія історії» – це філософське поняття, що позначає феномен радикального незбігу мети людських зусиль і отриманого результату». Дослідниця аналізує вірші «Мистецтво грати в шахи», «Читаючи історію», «Ярославна», «Полон Рогніди», «Норманська елегія», «Голосом вісімдесятих».

Цікавою видається стаття Ганни Бібєрової «Месниця? Зрадниця? Феміністка? : міф про Клітемнестру в поезії Оксани Забужко». Тут подано аналіз з позиції інтертекстуальності поеми-монолога «Клітемнестра», щодо античного міфу трилогії Есхіла «Орестея» та драматичної поеми Лесі Українки «Кассандра», здійснено дослідження прийому потоку свідомості Оксани Забужко, її абсолютно психологічного поетичного витвору. Показано античний, модерний та постмодерний погляд на жінку у суспільстві.

Схожою за темою є стаття Н. Дорошук ««Кассандра» Лесі Українки – «Клітемнестра» Оксани Забужко: спроба діалогу». У ній здійснено «дослідження авторського методу художнього осмислення Лесею Українкою та Оксаною Забужко проблеми емансипації жінки на прикладі образу Клітемнестри, механізми взаємодії індивідуального творчого мислення із суспільною свідомістю часу. Основну увагу звернено на відмінності в потрактуванні образу Клітемнестри».

Цікавою є праця Тетяни Грачової та її робота «Феномен поетичного мислення О. Забужко у контексті постмодерного літературного простору». У цій статті «актуалізовано домінантні ознаки інтимної лірики О. Забужко у контексті сучасного вітчизняного постмодерністського дискурсу з акцентом

на специфіку «жіночого» письма.» Аналізуються поезії: «А все-таки я Вас любила...» та «Коханий!» – я пишу це слово навпрошки...».

Леонід Ушкалов – український літературознавець, письменник, доктор філологічних наук, професор. Він є автором передмови до поетичної збірки Оксани Забужко «Друга спроба: вибране». У «Дзеркалах Оксани Забужко» він зазначав: «Якби мене хто спитав, який образ найперше впадає в око, коли читаєш поезію Оксани Забужко, я б, мабуть, сказав, що – дзеркало». Віра Агєєва висловлювала таку ж думку: «З цим вочевидь пов'язані мотиви пророцтва, прозирання за межу, «третього ока», топоси магічного дзеркала й задзеркалля...». Юрій Шевельов зазначав: «Дзеркало не відповідає за те, що перед ним миготить, і не будемо вкидати їх (поетів) за це до (вдосконалених і вже суто національних, рідних) в'язниць».

Праця Л. Ушкалова допомагає нам досягнути натхненників Оксани Забужко. Це – Григорій Сковорода, Леся Українка, Тарас Шевченко, Жан-Поль Сартр, Альбер Камю, Йоганн Гете, Сільвія Плат, Данте Аліг'єрі, Вільям Шекспір, та багато інших. Розкриття таких інтертекстуальностей та алюзій, що прояснюють нам багато поетичних моментів – допомагає збагнути Забужко, як поетку екзистенціальну та епічну. Учений згадує покликання Забужко на Олександра Олеся, Олега Ольжича. Райнера Марії Рільке та його поезії «Осінній день», який О. Забужко перекладала для себе. Л. Ушкалов є дослідником творчості Г. Сковороди, тому він розкриває нам ще й «дзеркала Григорія Сковороди» в симбіозі із дзеркалами Забужко, її баченням свободи, поезії, життя.

Юрій Шевельов (Шерех) – значна фігура в українському мовознавстві та літературознавстві. Критик, доктор філософії, професор Гарвардського, Колумбійського університетів. Іноземний член НАН України (1991 р.), Президент УВАН (1959 – 1961), (1981 – 1986).

«Куди пролягає траса» – так називається передмова до збірки «Автостоп». Ю. Шевельов віртуозно розставляє все для нас у збірці, пояснюючи нам сам контекст, «цим разом не європейський, а

імперськосовєтський». Учений розглядає мовні та композиційні експерименти О. Забужко. Він наголошує на революційності інтимної лірики та переплетінні її із громадською тематикою, політичною: «Така заявка «Автостопу», зокрема «Автостопу» II, на нове слово в українській поезії. На порозі 21 (чи XXI) сторіччя. На переворот, і, може, не тільки в слові.»

Багато своїх праць присвятила поезії Оксани Забужко Вікторія Мислива: «Біблійні алюзії у творчості Оксани Забужко», «Два профілі одного обличчя жертвності (Міріам у Лесі Українки та Оксани Забужко)», «Інтертекстуально-феміністична комунікація життя та творчості Сільвії Плат і Оксани Забужко», «Архітекстуальність поезії Оксани Забужко : (на прикладі «Балади про горду царівну» та «Балади про офсайд»)), «Паратекстуальні елементи у творчості Оксани Забужко».

В. Мислива поділяє, зокрема, лірику поетеси на три складові транстекстуальності: інтертекстуальність, архітекстуальність, паратекстуальність – за класифікацією Ж. Женетта.

«Інтертекстуально-феміністична комунікація життя та творчості Сільвії Плат і Оксани Забужко» йдеться про алюзії, авторські підкреслення кодування, перекодування та співвіднесення їх у джерелі та перекладному текстах.

У роботі «Паратекстуальні елементи у творчості Оксани Забужко» показано, що Оксана Забужко у своїй творчості використовує майже всі елементи паратекстуальності (епіграф, передмова, післямова, вставна новела, заголовок, присвята...). Для цього досліджуються поезії «Сізіф» (епіграф), «Постскрипtum» (епіграф), «Пам'яті «проклятих поетів» (епіграф), «Автостоп» (присвята).

У статті «Два профілі одного обличчя жертвності (Міріам у Лесі Українки та Оксани Забужко)» подано аналіз поезій «Ніжність», «Задзеркалля: пані Мержинська». Дослідниця доходить висновку, що «Забужко спробувала розробити власну терміносистему Лесі Українки, подати бачення її ментального коду так, як це ніхто ще не робив».

Аналіз праць названих літературознавців свідчить про те, що творчість Оксани Забужко є не лише важливим етапом у розвитку української літератури, а й активним чинником у формуванні нових культурних і соціальних дискурсів. Вона продовжує бути джерелом натхнення для подальших досліджень, що дозволяє розширити горизонти літературознавства в Україні.

За визначенням Івана Безпечного: «Тема – це те, про що письменник говорить у своєму творі і становить собою основу безпосереднього змісту цього твору, визначають як його тему. А ідея – це головна думка про зображення в творі, висвітленню якої підпорядкована вся система образів» [2, с. 22]. Звідси ми висновуємо, що ці терміни неподільні та порізно існувати не можуть, отже кожен художній твір потребує ідейно-тематичної основи дослідження.

Ставимо за мету проаналізувати ключові тематичні віхи у поезії Оксани Забужко (наприклад, тема національної ідентичності, жіночого досвіду, міфології тощо).

Оксана Забужко відома своєю складною та метафоричною поетикою, яка охоплює широкий спектр тематик, від особистих переживань до історичних та соціальних питань.

Леонід Ушкалов у передмові до збірки «Друга спроба. Вибране» писав: «Це – чиста, абсолютно жіноча поезія і так само чиста, абсолютно жіноча еротика, якась незбагненна містерія вочленення й розутілення водночас» [5, с. 9]. А також зазначав, що «...з поміж українських поетів для Забужко найбільше важить Леся Українка» [5, с. 10]. Ми думаємо, що справа тут не лише в фемінізмі (а поетка активно займається деконструкцією патріархальної картини світу, задля розуміння психології жінки), а й у потягу Забужко до античної тематики, переосмислення класичних літературних образів, залучення України до європейської культурної єдності (чим займався і Григорій Сковорода, який теж тривожив поетичний хист авторки), що несе собою літературну спільність. Це не вся тематика, яка цікавить авторку, вона

творить альтернативні біографії, надаючи героїням нового голосу, переосмислює фольклорні та біблійні сюжети, піднімає питання, що можуть кровоточити у сьогоденні.

Дещо спрощуючи, ми класифікуємо поезію Оксани Забужко в аспекті умовного поділу лірики на громадянську, філософську, пейзажну та інтимну.

Звісно ж, ідеально чистого поділу не буває, все буде сприйматись умовно, отже, ми будемо сприймати лиш одну головну або ж домінантну тему, що і формує собою головний зміст літературного твору, а також теми, що є лише периферійними та недостатньо сильними для виділення їх окремими аспектами, вони організовують лише частину тексту. Лише сам персонаж лірики, або ж *alterego* самої письменниці, зрідка зачіпає ці тематичні пласти.

Громадянська лірика займає значне місце у творчому спадку поетки. Вона виражає злободенність. Такі твори часто пишуться не в моменті, справжні шедеври з'являються через призму довгих рефлексій, думка виношується та народжується, але без сумнівів – це було для її сучасників, але ж також для нас.

Повертаючись до образу дзеркала, що стає взірцем досліджуваної збірки, а також посланням до нас – дивитись за собою прицільно, завжди. «Вікном, порталом, місцем переходу, яке затягує й не відпускає, може видатися дзеркало (як у віршах «Мов дзеркальце заднього огляду, образ дитинства...», «Перед світом»))» [6, с. 2]. Щодо епічних дзеркал Оксани Забужко Л. Ушкалов писав: «Забужко – поетка епічна за своїм єством. Недаром її твори, як правило, чималі за обсягом ... і мають довгі, характерні передовсім для епосу рядки» [6, с. 8], ця її епічність торкається усіх нами вище зазначених аспектів. Але без зайвого патосу, перед нами взірець українського постмодернізму. «А погляньмо на жанри, як їх окреслює сама поетка: «балада», «поема-видіння», «поема-лист», «поема проводу», «щоденник»... Забужко грайливо травестує навіть трактат чи коментар – жанри, які давно вже забули про свій поетичний родовід» [6, с. 8].

Розглянемо громадську тематику, що розкриває суспільно-національні питання та пробуджує наші патріотичні почуття. Наприклад, вірш «Голосом вісімдесятих». Поезія являє собою тестамент до покоління самої авторки. Оксана Забужко не раз піднімала проблематику цього покоління, власну молодість вона називала важкою, описуючи своє покоління вона обирає такі епітети: «жорстоке» [5, с. 57], «смертельний» [5, с. 57], «хворе» [5, с. 58], «голомозе» [5, с. 58]. Ці слова стають адекватною оцінкою примарі віку, що отруювала молодість авторки. Але зрештою вона пише:

«Ми щасливо вродились: ми – чисті,

Не стріляли у спину, і нам не стріляли в лице ...» [5, с. 58]¹.

Це означає, що на контрасті їх батьків, вони були вільнішими, система послаблювала свої лещата.

«Синім киснем надій накачавши нам вени тугі» [с. 58].

Письменниця зазначає, що ніколи не забуде всіх жахів, що були до неї та переслідують її постійно.

«О смертельний наш вік!

Хто, як юністю, ним перехворів,

Той довіку вчуватиме руку його на плечі» [с. 58].

«Митці покоління 80-тих представили якісно інший рівень естетичного осягнення світу, наснаживши поезію екзистенційною проблематикою, міфологізмом, онтологічними мотивами, синтезом свідомого й несвідомого, раціонального та ірраціонального, загостреним суб'єктивним началом» [4, с. 89].

Розглянемо вірш, що є пересічним із попереднім, у ньому передано весь жаль та подекуди озвучено страшні слова-вироки, що можуть викликати стан екзистенційної кризи у момент усвідомлення безповоротності та безапеляційності оцінки тодішніх реалій, що кинули тінь на сучасників. Наприклад: « – історія української літератури є історія «проклятих поетів», і

¹ Далі, посилаючись на це видання, вказуємо у дужках номер сторінки.

саме тому – ненаписаних книг...» [с. 78]. Вірш «Пам'яті «проклятих поетів»».

Поезія починається епіграфом О. Ольжича із його поезії «Робітня»:

«... Та вийдеш ти з затишного покою,

І десь на розі, десь, де ми берем

До рук газету, в поспіху зім'яту,

Тебе розітне лезами сурем

Невблаганна екстазаатентату» [с.78].

Та одразу отримує відповідь від пані Оксани, яка часто говорила, що всю свою творчість вона намагається вести діалог з покійниками, «почути» їх.

А відповідь така: « ...Але ж це – пастка, пастка, пастка!...» [с. 78].

«Але ж в'язниця – не для поетів, поетам належиться – проходити крізь стіни: зробившись кинутим на багнети тілом, ти зрадив свій дар,» [с. 78].

«Вірш Оксани Забужко «Пам'яті проклятих поетів» виключно естетський, митець у цій питомо романтичній ієрархії вартостей постає Божим обранцем, якому попросту не дано права самовільно розпоряджатися отриманим даром,» [1, с. 29] – таку оцінку дає творові Віра Агеєва.

Ми переконані, що такі світовідчуття поетки, як людини, що не може переломити фатум, як творця, якого зробили безправним – це наслідки не цілком вільного зростання Оксани Забужко і її усвідомлення себе як митця, адже потрапити у немилість системи було просто, а страх «не вціліти» залишається завжди.

Також специфічним фактором стає покоління поетки, адже вісімдесятники – це свого роду першовідкривачі: їм довелося простягати руку до далеких 20-х 30-х років, адже все, що там народжувалося, мусило там помирати. Поетка боїться постійних повторів історії, коли митцям доводиться закривати творчі прірви, антиприродне, тобто насильницьке виривання ланок дуже шкодить розвитку культури, даючи дюжину роботи

нащадкам, що хочуть унормувати природній хід розвитку та компенсувати втрачене.

Іншими словами: – «у кожного має бути свій фронт», як би не сприймалась ця фраза, але працює це лише в теорії і повторення історії, її химерні часові петлі доказ цього. Ми переконані, що митці – це ті люди, що першими вловлюють всі тонкі інтенції суспільства, вони пророчо відчують наближення «шторму», а тому не можуть бути байдужими. Еміграція врятувала багато умів, але вона вимушена, елітоцид українства – це одна з найбільших трагедій для України. Свідома частина українців, саме така, яка піддалась чисткам та атентатам у минулому, повинна нести відповідальність за все українство. Іншими словами, справжня еліта, якість якої репрезентує усю націю, її освіченість, нікуди не їде і не «тікає» у мирні часи, але екстремальність подій, пряма загроза життю, де криється цей порив «кинутись на багнети», а криється він у чеснотах, що творять героїзм, тому перефразовуючи пані Забужко мусимо говорити: « – історія української літератури є історія «нових поетів», що оспівують смерті «проклятих», і саме тому – майбутніх книг...». Смерть стає тим, що розбурхує людську свідомість, особливо смерть тих, кого б назвали цвітом нації, але ми в двох крайностях, тому як читати наступні рядки:

«...О, дай нам мужність – всидіти в робітні
Під лютий гул поблизьких барикад!» [с. 79].

Зі знаком окличності, чи можливо із питальним знаком – це може вирішити тільки читач та історичний вектор в якому він опиниться.

Віра Агеєва про ці рядки писала: «Афористичний фінальний двовірш перевертає узвичаєну в українській романтичній традиції ієрархію цінностей, несподівано деавтоматизує й по-іншому навітлює уявлення про мужність, яка потрібна не для героїчного бою, не для кровопролиття, а для аскези, для зречення від спокуси перебудовувати Боже творіння за власним проектом» [1, с. 29]. І далі: «...Навіть більше: обов'язок і місія сучасного поета в

десакралізованому, збезумілому світі – не словом оберігати малих німих рабів, а лицарськи стати «на сторожі Слова – від рабів»» [1, с. 29].

«Прип'ять. Натюрморт» та «Диптих 1986 року» – це вірші про Чорнобильську катастрофу 26 квітня 1986 року. Страшна подія залишила незгладимий слід у житті поетки. Її біль чітко прочитується. Звернемо увагу на такі рядки:

«І схитнулась я, і взялась мені шкіра морозом,
І посипались попелом коси в жертвний вогонь...
І схотіла я знати: пощо мені вділено розум,
Цей – аж репає череп – гранітний тягар межи скронь?
Одбери! – заблагала. – О, дай мені очі стулити,
О пощо мені, смертній, такого важкого хреста?» [с. 79].

Усвідомлення усієї картини, того, що це означає для звичайних українців у донезалежні часи. Неминуче роз'єднання України та Радянського союзу – перший поштовх до спадання завіси перед очима людей.

«І пішла я у натовп – і там не впізнали мене» [с. 79].

Події, після яких ми вже не можемо залишитись минулими, потрясіння, що мають нести зміни.

«Читаючи історію» – вірш, який є яскравою алюзією на стосунки Києва та Москви, перелицювання нашої історії та досягнення простої істини:

«Рим – все ж стоїть, як і стояв,
А варвар – варваром і буде!» [с. 40].

Інший вірш авторки, що репрезентує любов до наших предків – «Рядок з автобіографії». Він сповнений справжньої любові та смутку, адже усвідомлюєш, що «Мої предки були народом – тим народом, якого нема» [с. 66]. Чомусь ці рядки чуються дуже печальними, але зрештою:

«Невразливим пронесли слово
І внижали в легені мої...» [с. 66].

Отже, авторка черпає сили від наших предків, їм ми завдячуємо землею на якій живемо «Їм належала ця земля» [с. 66] та пам'яттю про страждання, які вони пройшли, щоб зміцніли ми і пам'ятали хто наші вороги:

«От і моцна була порода –

Соловки, Магадан, Коліма...» [с.66].

Пейзажна лірика – це чарівний пласт творчості Оксани Забужко.

«Ця гостра, ця пронизлива весна, –

Мов синя сталь, у груди входить небо,

І вибирає очі голизна

Дерев, ще по-зимовому занедбаних.

І душать хутра, душні, як гріхи –

Пальто, як душу, розметати в поли!» [с. 20]

Те відчуття, коли в твоїй душі вже весна і ти на порозі нового періоду життя, але природа радить не поспішати, дні мчать дуже швидко, але цього недостатньо:

«Це ж тільки лютий – завтра буде сніг.

Це тільки лютий,

Тільки передвістя...» [с. 20]

Вірш «Небо – Земля – Небо». Авторка часто звертається до пір року, у неї сегментарне бачення життя, кожний період унікальний, кожен місяць відрізняється один від одного, найменша зміна щось означає.

«Молодий, як небо,

Пілот.

Нині жовтень.

Учора був червень.

Паперова обгортка

Пошелестіла за листям дивним...

Розвертають літак. Льотчик дивиться на годинник:

Сім хвилин.

Шість хвилин.

П'ять хвилин до кінця перерви... » [с. 23].

Пейзажна лірика авторки не обтяжує читачів, але частка філософії в цьому розслаблюючому потоці наявна. Ця скінченність всього та безперервний змінюваний цикл. Ми постійно рахуємо час до кінця та початку, адже це взаємопов'язано:

«Кому повім, як догоряє день,
Якого вже не можна повторити?» [с. 51].

Урбаністичний пейзаж – це ще одна особливість авторки, ця кам'яна природа зворушує.

«І зупинивсь – мов прокинувся на розі весни!..
І задрижало у грудях сльозами-не-прорване щастя:
Чути, як дихає місто, – мов мама вві сні,
Знати, що можеш до подиху цього припасти...
Ох, це не просто весна – це тому,
Що з під сніжних чернеток асфальт» [с. 60].

Місцем сили авторки є місто, «Цегла й бетон ... граніт і базальт» [1, с. 60]. Це те, що притягує до себе. Постійні перельоти, роз'їзди дуже впливають на життя авторки, а тому повернення у рідне місто прирівнюється до відродження.

«Щоб, як смертельно недужий – вікно у палаті,
болюче любити життя,
Котре у просторі й часі освячене іменем – Київ.» [с. 60].

Особливої естетичності набувають природні явища, що відчуються завжди по-різному:

«Дощ прийшов і пішов. Ніздрюватий і душний запах
Молодого асфальту – як хлібна м'якушка, розповзся.
Бризнув шум підошов, і дзвінкий гороб'ячий запал:
Прокидається місто, угорнене щепотом-повтстю!» [с. 50].
«Дощ прийде і піде, вогким світлом обтяживши листя, –
Та в країні мовчання не був іще жоден картограф.

Ця можливість дощу – як можливість у кожному місті
На спітнілих шибках по собі залишати автограф...» [с. 50].

Вагоме місце в доробку авторки займає інтимна лірика. Ці неймовірні діалоги у дотиках та півдотиках. Моменти, коли вони двоє – «він» і «вона» – перестрілись на мить, коли «вона» наодинці, тоді «вона» ідеалізована до безтями у тягучих буденних мізансценах. Інтимна лірика – це одна з найулюбленіших на нашу думку, тематик серед читачів, нічого дивного в цьому немає. У Оксани Забужко – це завжди дуже інтригуюча, епатажна поезія, що руйнує звичні рамки, її погляд на, що таке «чоловік»? та його місце у житті жінки – це новий феміністичний дискурс, заперечення патріархальної культури, яка сміє диктувати жінці як любити.

«І він втомився.

І якось, стрівшись у натовпі з Любов'ю,

Пройшов повз неї в капелюсі на очах –

І не впізнав.

...

Тож іншим разом, стрівшись на перехресті з Болем,

Він попросив у нього сірника –

І не впізнав» [с. 28].

«...Учора ми з ним здибались в кав'яренці на Липках.

Він розказав свіженький анекдотик.

І ще сказав, що він, звичайно, «за»,

Та дуже ніколи – робота, діти, звіти...

...

Дивак: він все іще шукав свою струну,

Усе іще шукав – і не знаходив...» [с. 29].

«Фемінізм для мене – абсолютно нормальна культурна настанова кожної цивілізованої людини, яка вважає, що не треба диктувати жінці, якою вона має бути, а треба дати їй можливість бути такою, якою вона хоче бути» [6, с. 39].

«Я згораю від ніжності – я обличчя твоє ліплю:
 Із пільми, із дощу, що обом нам засліплює очі,
 Проступає воно – первозданне, як видих: «Люблю», –
 І, стікаючи краплями, пальці мені лоскоче.
 Це уже не цілунок – політ над дахи й ліхтарі:
 У нічному, як хаос, набряклому вільгістю небі
 Сотвори мене з простору, знищи і знов сотвори –
 Через губи прозрілі мене переймаючи в себе» [с. 47].

Це зразок дорослої чуттєвості, нового витку всеохоплюючого кохання.
 Репрезентант того, як вміє кохати авторка, як ерос домінує над усіма іншими
 земними чуттями.

«– Бувай! Подзвони! – Вже під стук каблуків,
 І тільки рука застається щеміти
 Теплом проминулим чужої руки...» [с. 48].

У авторки так завжди: деталізація найменших змін, центричність на
 деталях, читач відчуває ці відтінки напівдотиків, ці захопливі несподівані
 зустрічі, та дивується, наскільки майстерно відрефлексовані у пані Забужко
 такі моменти у житті.

«З очима безгрішними – звідки беруться такі ото? –
 Істеричка, химерниця, відьма в чаду незагоєних слів...
 Ти просто не знав, що мене неможливо покинути.
 Ти просто не знав, озирнувся і – через плече – пожалів» [с. 49].

Поетеса виводить образ фатальної жінки, що переконана у своїй
 незамінності, унікальності. Впевненість, що тільки окреслює себе,
 тренується, щоб з віком усвідомлення своєї обраності, затвердитися ціною
 ваги пережитих почуттів, своїх та чужих.

«Ти просто не знав, що мене тобі долею наслано,
 А я тебе *не* пожалію – і не розповім!
 ...

Ти потім збагнеш, що до мене не можна вертатись;

На тих крутосхилах, на тих берегах вже не має мене!» [с. 49].

Інша грань високого почуття описана у вірші «Любов». Все минає і любов в тому числі, надходить відчуття спустошення, коли двоє відчують, що все скінчилось, але продовжують триматись за те минуле, що було між ними.

«І обійми стекли, як вода,
І нічник нашу тінь роздвоїв...
Не офіра, не пристрасть, не дар –
Просто спроба лишитись живою...» [с. 63].

Зависання над прірвою, адже розбитися дуже легко – це станеться у момент остаточного усвідомлення безповоротності втрати минулих почуттів та марності спроб відчути їх востаннє.

«Прокохай, продрижи, прокричи
Цю – останню! – хвилину-на-вістрі!» [с. 63].
Й ціпеніють відбитки тіл
У зім'ятім гарячім гарячім повітрі...
Ах, звідкіль це, і як, і чом
Цей мертвотний відсвіт на стелі?
Глянь, мій милий, що там, за вікном?...
Подививсь і сказав:
– Пустеля» [с. 63].

Коротке зізнання в коханні та приклад того, як життєвий досвід стає матеріалом для творчості, абсолютно усе в руках поета.

«...А все-таки я Вас любила,
любила,
любила!

І це не минає – хіба осідає на дно...

...

А як там насправді було – то яке кому, Господи, діло!
Важливо – як буде.

А буде – як я напишу» [с. 100].

Для авторки, людини гордої та сильної, справжні почуття видаються випробуванням, вони оголюють її слабкість перед ними, зазіхають на її свободу.

«Любов! Не прихистку прошу –
Свободи,

світлої й страшної...» [с. 102].

«Увіходжу в Ваш голос, як в ніжну застуджену хмару, –
На такій висоті, що й землі вже під нами нема!

А була ж невразлива!

А сміхом же була навідліг!

Всі освідчення й клятви скидала – як руку з плеча!» [с. 101].

Філософська лірика – це особлива тема.

Твір «Балада про офсайд» – роздуми про те, що коли вже опускаються руки і подальші спроби здаються марними, потрібно докласти в двічі більше зусиль, адже можна втратити той єдиний шанс, який подарує життя.

«А він був поза грою, і не знав,
Що він уже віддавна поза грою.

...

Тож врешті, підійшовши під ворота,
Зіщулився — і вдарив навмання —

І в свисті небо розідрало рота!..

І глум поповз, задушливий, як змій,

І навіть тренер вилаявсь сердито,

Що отака нагода, Боже ж мій,

І навіть не офсайд — і не забити...» [с. 26].

«Нічний трамвай» – вірш про марність та нестерпну передбачуваність буття.

«Молилась нишком: ну хоч ти вже
Поїдь, трамваю, навмання!..

Так остобісіло в'язати
 Свої химери під замок
 І день, що має статись завтра,
 Зарання знати назубок, —
 Щоб потім в чорно-білих ґратах
 Дрібненьких радощів і бід
 Його бездарно розіграти —
 З перепочинком на обід...» [с. 30].

О. Забужко створює низку поезій, присвячених інтерпретації сюжетів, образів і мотивів Святого письма. «Ель Греко «Вознесіння Богородиці» — поезія-руйнування табу. Стереотипний апофеоз Марії авторка змінює на образ «порочної відьми». Поезія, безперечно, нав'яна полотном «Вознесіння Богородиці», є своєрідним екфразисом до картини Ель Греко. До тексту поетка вплітає фразу – передсмертний вигук Ісуса Христа «О елі, елі, лама савахтані» («Боже мій, Боже, нащо мене покинув»). Не тільки це приземлює божественне в Христі, навіть німб О. Забужко вбачає «парою з уст на холоді» [с. 32].

Авторка намагається розібратись та дати оцінку незбагненному образу св. Петра. З перших рядків вона звертається до нього:

«Що ж ти, Петре, стоїш?
 Всі ті стражники щезли за рогом» [с. 92].

Петро – цечоловік, який боїться йти за Христом по гладіні Тивердіадського озера, хоча віра його, здається йому сильною, він тричі поспіль зрікається Месії, але попри все, є верховним апостолом.

Оксана Забужко дає оцінку Петрові, як людині, що перша піддається спокусі, сумнівам, але переконана, що його віра тому і міцна.

«І яка там різниця – чи богом Він був, чи не богом!» [с. 92].

Зрештою Петро – просто людина, йому властиві земні пороки.

«Пальці грубі й шорсткі, шкіра, дублена ядухом рибним...

Чи ж рибалці Симону апостольське впору ім'я?!

Ти, звичайно, не той, що готовий за тридесять срібних, –
Але вже і не той, що розпнеться за люди своя» [с. 92].

Шлях Петра від відчаю та зрештою, до зречення Ісуса Хреста:

« – А за кого ж мені розпинатись, о Боже великий?

У подертому неводі мому – саме жабування й намул» [с. 92].

Дуже іронічно авторка зображує цей момент, виникає питання, за що саме Петро любить Ісуса?

«А спитали б – Учителю, що їм за діло до Твого учення?

Ти натли їх п'ятьма буханцями та воду в вино оберни!

Та іще – коби штук!.. Тут ми – враз: хоч підводити мертвих,

Хоч ковтати вогонь, хоч ступати по жалі ножа!» [с. 92].

Іржа – це метафора на стан людських душ та душі Петра.

«...Тільки як мені зараз піти по воді, мов по тверді,

Коли віру мою стільки років точила іржа?» [с. 92].

Очевидно, що замисли Божі, йому не відомі, хоч він його головний учень, але чому Петро пішов за Ісусом, покинувши дружину та дім? Зрештою, зречення:

«Я не знаю сього чоловіка.

Я нікому не винен. І вже поготів – не Йому.

Ох, лишіть мене всі» [с. 92].

Поетка описує смерть Христа в християнській культурі, аналогічно як ми і бачимо це у мистецтві, живописі:

«Ах, цей лемент зовсюдний, і ах, ці вологі безецно

Магдалинені чорні маслини з-під вигнутих вій...

Тут і смерть – лицедійство: герой, зрозуміло ж, воскресне

І вклониться публіці вийде во славі славі своїй.

Тут маємо постмодерний погляд на релігійні реалії, розвінчування традиціоналістичного світорозуміння.

Зрешто Петро говорить, а точніше авторка твору:

«Я твій учень, Ісусе. Я, може, останній із ревних.

Я страшніш од Голготи боявся такого кінця.

...

Тут реальний – один: той, хто вдосвіта тричі відрікся, – » [с. 93].

Зрештою, авторка востаннє звертається до Петра та виносить йому вирок, страшніший ніж усі церкви та віряни:

«Що ж ти, Петре, стоїш, заступаючи півнебокраю?

Чи тебе не сягають земні велелюдні плачі?

... За плечима у нього – зачинена брама до Раю,

І грубезний п'ястук затискає іржаві ключі» [с. 93].

У вірші «Визначення поезії» подано роздуми авторки, про те, як віднайти справжню поезію та чому вона знайшлась у момент, коли поетка відходила у інший світ, буквально втрачаючи тілесність, яку так любила та цінувала за життя.

«Дякую Тобі, Боже, що дав нам тіло!

Отож, коли помиратиму, гукніть майстрів,

Аби зняли наді мною покрівлю

(Так помирав мій прадід, кажуть, відьмак), –

І ось тоді, коли крізь розм'якле вже тіло,

Переливаючись, мов крізь некруто зварений білок,

Проблимне натужно набрякла душа,

Випинаючись потемнінням» [с. 80].

...

« – Стійте! – скрикне вона в мить прориву крізь тіло,

В мить на щонайсліпучішім лезі

Поміж двома світами, –

Стійте, отут зупиніться,

Ось де вона, Поезія,

Боже, нарешті!

... Пальці востаннє шарпнуться в пошуках авторучки –

Вже застигаючи, роблячись вже не моїми...» [с. 81].

Оксана Забужко поділяє думки екзистенціалістів: ми вважаємо, що це один з тих віршів в якому вона висвітлює думку, що людина приходить у цей світ без змоги віднайти істину.

Поезія, на жаль, невпинно прямує у маргінес, вісімдесятники це відчули, вірші їх не направлені на ідеологію, не розраховані на читання для промов. Їх поезія – для душ, естетики та інтелекту. Вважаємо, що виправданим було написання авторкою таких поетичних рядків:

« Невже ще існують люди,
котрі читають вірші? –
спитав поет. –

Бо ж вірші – то тільки паперові серветки,
що слугують мені промокання сліз.

Люди, котрі підбирають
мокрі паперові серветки, –

...

Невже ще є такі люди? –
спитав поет. –

Бо я до них не належу...» [с. 82].

Цікавим видається твір «Ушкодження роговиці». Хвороба відбирає зір — чи не тому, що змисл «неслушно» вживався для поцінування «власних відбитків» довкола та й загалом тільки «поверхні речей». Через біль, відчуження від себе і від звичного оточення (зачинені наглухо штори, неосвітлений дім, темні окуляри, не- пізнавання себе-хворої, себе-інакшої) приходить прозріння» [9, с. 9].

«Гомер був незрячий.

Едіп прозрів, лиш осліпши.

Здорові очі бачать саму позірність» [5, с. 242].

«Уміння «бачити світ, таким, як він є, – не для нас, але сам собою,» – людьми безнадійно втрачене. Хвороба ліричної героїні, ймовірно, кармічна, вона покутує за споневаження сутностей задля видимостей, за забуття чогось

дуже важливого. Між тим, короткозорість – і в офтальмологічному, а й буттєвому сенсі – стає недугою всезагальною. Очищення стражданням якраз і повертає спромогу прозирати *крізь* поверхні, останні завіси й покрови. Воно ж і примирює з власним тілом, переборює хворість, прирівняну до відчуженості від себе самої. Цілковитим – і неочікуваним – контрастом до детального опису історії виснажливої хвороби сприймається ясний, погідний, по-буддистськи вмиротворений фінал» [4, с. 9]:

«І ось тоді крізь розколину –
тонку й акуратну, наче надріз хірургічний, –
виблимне – мов курчатко, прокльонуте із яєчка,
висвіне – чистим і вмитим, як світ на світанку,
в скліпах сяючих вій,
новісіньке, неушкоджене –
третє око твоє. Третє око» [с. 243].

Щодо вірша «Друга спроба», Тетяна Грачова писала: «Неймовірне творче зусилля, котре дається нечасто, – проломити головою «всі чотири стіни нараз», – винагороджується можливістю сягнути – крізь усі видимості й омани, усі мури матеріального – сутнісної краси Божого творіння, збагнути її вічні закони, пережити миттєве осяяння Абсолютом. А передати потому словами (які, на жаль, належать-таки фізичному, а не трансцендентному світові) вдається хіба тінь, хіба бліду подобу щойно відчутого» [4, с. 33].

«І от – проламую головою
всі чотири стіни нараз!..

(На таку-то голову стало ж у Бога міді!) –

И опиняюся на твердому – хитаючись, мов водолаз,

Який, замість перлів, нагріб по підводдю – мідій...» [с. 246].

«Гірка самоіронія (і чи не рефлексія над вочевидь оптимістичнішим, книжницьким і просвітницьким, Франковим («дивнії перли виносить»), усвідомлення невідповідності «маленьких рим» (Євген Плужник) і того, що лишилося неомовленим, невловленим у словесну сіть» [4, с. 33].

«Але я все волаю, що бачила перли – вони

Там і далі лежать на дні — лиш потрібно другої спроби!»

«Проте стіни вже знову зімкнулися, а біль розтовченої ударами голови нестерпучий... Та перловий відблиск усе ж висвічується у кращих віршах поета, який спромігся побачити підводні скарби (може, цим умінням і відрізняється художник від найвправнішого імітатора). І це вже назавжди виправдовує й ту одчайдушну першу спробу, і навіть письмо як надію на можливість колись-таки її повторити» [4, с. 33].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

У цьому розділі ми проаналізували ключові аспекти творчості поетеси через призму актуальних наукових досліджень. Вивчення літературознавчих підходів, зокрема гендерного аналізу, дозволило виявити багатогранність поетичного світу О. Забужко, де особистісні, культурні та соціальні контексти переплітаються у складних текстових конструкціях.

Сучасні літературознавці, такі як Віра Агеєва, не лише розкривають феміністичні теми у її творчості, а й фокусуються на історичній та культурній спадщині, що формує світогляд поетеси. Через детальний аналіз окремих творів, таких як «Полон Рогніди», «Клітемнестра» та «Тост», було виявлено, як О. Забужко переосмислює класичні архетипи, трансформуючи їх у сучасні жіночі образи.

Зокрема, особлива увага приділялася темі самотності творця і важливості його місця у соціумі. Поезія Забужко демонструє глибокий внутрішній конфлікт між особистісною і професійною ідентичністю, що підкреслює універсальність її досвіду. Таким чином, аналіз досліджень сучасних літературознавців (В. Агеєвої, Н. Анісімової, Г. Біберової, Н. Дорошук, Т. Грачової, Л. Ушкалова, Ю. Шевельова) свідчить про значущість творчості Оксани Забужко в контексті української літератури та культури.

Ми розглянули тематичний простір поетки, відчули стиль її письма, прожили цілу епоху сучасників авторки та винесли з неї багато корисного та нового, адже не забуваємо, що історія має властивість повторюватись, тож ми маємо бути готові. Розділивши лірику на чотири тематичні розділи – громадянська, пейзажна, інтимна та філософська – ми змогли цілком зрозуміти різні виміри авторки, дізнатись її думку у різних сферах життя, починаючи від простої буденності, того як вона бачить світ, природу, побут, продовжуючи інтерпретуванням її думок, щодо важливих суспільних подій та закінчуючи коханням та філософськими вимірами, пізнання духовності поетеси.

РОЗДІЛ II

МЕТАФОРИЧНІ ОБШИРИ ВІРШІВ ОКСАНИ ЗАБУЖКО

Розглянемо метафорику поетки на прикладі поезії «Клітемнестра». Це абсолютно новий погляд на античний сюжет. «Есхіл, Леся Українка й О. Забужко зупиняються на смисловому обрамленні злочину: Есхіл зображує події до і після вбивства, Леся Українка – лише до нього, але обидва автори зберігають позицію спостерігача. Натомість О. Забужко творить поему від першої особи (від імені Клітемнестри)» [3, с. 59] і це чи не вперше у світовій літературі. Авторка відкриває нам внутрішній світ героїні, виводить Клітемнестру із того маргінесу куди її загнало суспільство і перетворює на жінку-борця, що відкидає волю богів, а у потоці свідомості, який зображує авторка ми дізнаємось, що її хвилює лише «...особисте неприйняття жорстоких законів чоловічого світу, заперечення війни, смерті, страшної, безмежної влади переможця» [3, с. 59].

О. Забужко намагається зрозуміти мотиви злочину героїні, заглиблюючись у її психологію. «Поетеса внесла суттєві зміни у класичний образ, артикулювавши замовчувану жіночу тілесність, прихований жіночий дискурс, народжений із почуття скривдженості, бажання помсти, створивши образ яскравої жіночої індивідуальності вдаючись до найпереконливішого виду оповіді – внутрішнього монологу [3, с. 63]. Вірш починається епіграфом: «Кассандра (до Клітемнестри): ... Ти, правда, і не жінка» [с. 167], що відсилає нас до Лесі Українки. Аналогічно вводячи в текст повтори «Може, я і не жінка», що наче дають відповідь крізь товщу часу. «Забужко — поетка епічна за своїм єством. Її твори, як правило, чималі за обсягом (ліричних мініатюр тут не дуже рясно) і мають довгі, характерні передовсім для епосу, рядки» [с.6]. Риторичні фігури у віршах вживаються з метою підсилення емоційного впливу. Риторичні запитання звернені у «Клітемнестрі» до Агамемнона, але водночас до усієї несправедливості світу. Синтаксисові Оксани Забужко притаманні питальні та окличні речення, які додають поезіям емоційності, відтворюють пристрасну

інтонацію автора. Використовується яскравий паралелізм та антитеза: «Я стою і дрижу з осяяння: *вбивати – то також робота!* Прясти ткати» [с. 167].

У вірші «сонце світить у спину йому» – сонце наділяється здатністю свідомо світити комусь у спину, ця персоніфікована дія для «отемнення» Агамемнона в очах Клітемнестри та читача. Така тонка персоніфікація дуже добре підсилює візуальне сприйняття образів поезії.

Поезія Оксани Забужко часто включає складні та виразні метафори. Метафори в її творах служать не просто прикрасою, а засобом глибокого психологічного і філософського аналізу. Метафори ми ділимо на прості (банальні) та складні (небанальні).

Наприклад: «мов налитий війною бовван» – порівняння Агамемнона з бовваном, заповненим війною, підкреслює його військову роль і можливо його спустошену або однобічну природу. Це складна метафора, яка передає повноту, форму і глибину в одному рядку, щоб читач зрозумів характер героя та настрій дії.

Розглянемо цікаву синекдоху: «і можливо, під нігтями ще догнивають ворсинки» – використання частини (нігті) для позначення цілого (загального стану бруду, залишених слідів бою, десятків або сотень вбитих людей (ворсинок)).

Метафора війни і боротьби – це часта метафора у Забужко, вона використовує образи боротьби і війни, щоб описати внутрішні конфлікти, соціальні негаразди або історичні травми, пов'язані з українською історією та ідентичністю. Це також про боротьбу між жіночим і чоловічим. У вірші «Клітемнестра» – сексуальний акт паралельний до підкорення Трої:

«...о сину Атрея, так під тобою пручалась розпластана Троя».

Рефреном «Може, я і не жінка», Клітемнестра відмовляється від жіночності задля рівності, її ціль: «...все перевершу, на що ти досі спромігся: я засну нове царство – світ без Агамемнона».

Багато тропів присвячено образу Агамемнона, всі вони ідеально підкреслюють його хижу, темну натуру. Наприклад: «Чи – горяч жіноцької крові, по стегнах спливаючи, робить тебе переможцем, що кров добуває із тіл, наче праведник – воду із скелі?» – це алегорія для зіставлення Агамемнона із біблійним образом Мойсея, який вибиває воду зі скелі, а тут – кров із тіл. Це підкреслює його жорстокість та потворність спраги до крові. Усе навколо Агамемнона – це "запах пільми", оксюморон, який змішує сенсорне сприйняття, що створює відчуття тяжіння і глибини темряви, якенеможе "пахнути" звичайним способом.

І звісно ж парадокс, який вражає Клітемнестру – це «Я стою і дрижу з осяяння: вбивати – то також робота!» – підкреслює трагічну звичайність і необхідність вбивства в їх житті, представляючи його як буденну, але жахливу діяльність.

Метафора вбивства, красиво загорнута у рядок «...єдиним божистим жестом руки», підсилена гіперболою «ступа твоя сходами – кожен-бо крок в ній заважить з рік Іліонський» – перебільшення важливості кожного кроку, піднесення його значення на рівень років історичних подій, нетерпимість.

Образність та символічність – це також одні з особливостей без яких неможливе читання Забужко. «Світ без Агамемнона» – символізує бажаний світ, вільний від тиранії та зловживань владою. Агамемнон, як ключова фігура в троянській війні, стає символом героїчної, але жорстокої влади. Нове «царство» Клітемнестри – це просто місце де вона буде у безпеці.

Складні метафори – це те, на чому стоїть ця поезія. Наявні цікаві персоніфікації, наприклад: "тіні довшають із запахом пільми і поту". Тініне мають запаху, але таке використання додає містичного і тривожного настрою тексту, вважаючи пільму і піт, як частину самої тіні, що стає знову ж складною метафорою пригніченості та страху. Паралелізм підкорення Трої і жінки – це ще одна складна метафора. Як підсумок, можемо сказати, що метафора – це найчастіший троп в поезії Оксани Забужко.

Розглянемо ще кілька поезій, щоб дослідити інші типи метафор, які трапляються у збірці. Наприклад: вищезгадану метафору війни або метафору подорожі. Поетеса любить використовувати образ подорожі як метафору особистого розвитку, пошуку самоідентифікації, інтелектуального і духовного пошуку. Природа в творах Забужко часто має символічне навантаження, відображаючи емоційні стани, життєві періоди, настрої. Наприклад, зміна пір року може супроводжуватися зміною в настрої чи життєвому етапі персонажа. Архітектурні метафори – це теж спеціалізація Оксани Забужко, вона може використовувати образи будівель та міських просторів для висловлення ідей про ізоляцію, історичну пам'ять або особистісний простір.

Для підтвердження цієї думки, розглянемо поезію «Нічний трамвай». Використання образу нічного трамвая в цьому контексті символізує подорож внутрішню, емоційну та духовну. «Рейки місячного сяйва» і «ядучі зблиски ліхтарів» метафорично передають світ, що постійно мінливий, здатний на моментальні зміни, які можуть впливати на сприйняття реальності особою. Лірична героїня ставить питання про своє місце у світі і про те, чи світ раптово постарів, підкреслюючи відчуття чужорідності та ізоляції. Трамвай, що «дрижав, мінився на всі боки», є образом невизначеності та внутрішньої боротьби героїня сприймає трамвай «немов колодязь у зірках», глибокий і невідомий. Молитва про те, щоб трамвай їхав «навмання», виражає бажання позбутися контролю, відпустити напругу знання і прогнозування, відправитися у невідомість.

Експресія бажання «зарання знати назубок» день, що має статися завтра, і потім «бездарно розіграти» його вказує на спротив стереотипному, передбачуваному перебігу подій, на прагнення знайти в житті щось нове, неочікуване.

Закінчується цей уривок повторенням теми плину часу та людської долі, підкреслюючи продовження життєвої подорожі, незважаючи на всі випробування і несподіванкі обставини, які можуть виникнути на її шляху.

Таке закінчення – меланхолійне, але й з легким натяком на непереможність духу. Вираз «в орно-білих ґратах дрібненьких радощів і бід» – це символ рутини і обмеженості повсякденного життя, підкреслена монотонність та передбачуваність. Рядок: «Його бездарно розіграти – З перепочинком на обід...» – виражає іронію стосовно здатності осмислено контролювати власне життя, говорячи про банальність та неефективність такого контролю. Щоб не сталося – життя буде продовжуватись і кожен зможе доїхати до своєї кінцевої зупинки.

Оксана Забужко перекладала американську поетку Сильвію Плат, ці переклади розміщені у досліджуваній нами збірці. Сильвія Плат – це наче голос Оксани Забужко, вони розминулись у часі, але зійшлись на тому, що інша відчує ритміку поезії і підтримає загублений голос. Розглянемо поезію «Маки у жовтні», як приклад «метафори і природи».

«Чиє серце червоне так разючо цвіте крізь пальто» – це метафора, де серце, що символізує емоції та інтимні почуття, представлено як квітка, що цвітєлюб'ю. «Небові, котре блідо світиться од горіння чадних газів» – Небо уособлюється і водночас використовується як метафора блілого світла, що виникає від горіння, символізує ситуацію забруднення, занепадання, байдужості. Підсилення тексту гіперболою і оксюмороном: «Що аж покійні вуста мусять криком кричати».

Для розгляду метафори і природи проаналізуємо вірш «Тридцята зима». Зима без снігу – неповноцінна, без чого недовершене життя тридцятилітньої жінки. Метафори: "моє життя, мов мапа контурна" – порівнює життя з контурною мапою, підкреслюючи його складність, непередбачуваність та можливо, невизначеність. "Держава, де «леви водяться»" – метафора, що може символізувати небезпечні або дикі аспекти життя чи світу, що оточує нас.

"Білота" – метафора чистоти, пустоти, можливо, нереалізованих можливостей чи недосяжних цілей. І зрештою, сніг – часто символізує

чистоту, новий початок, але й кінець чогось, що підкреслюється його падінням в останній день зими.

«І я закрила книжку і заснула,

І сніг тоді упав – в останній день зими...» [с. 203].

Це відповідь, яку природа дає героїні на ситуацію в її житті, не лише з чоловіками, дзвінками, а загалом на застій і непорозуміння у житті ліричної героїні.

Дуже хорошим прикладом «метафори і природи» є поезія «30⁰ у затінку». Вірш відображає відчуття спеки, втоми та затхлості, що огортає місто літньою порою, а також внутрішні переживання ліричної героїні, яка відчуває себе ув'язненою у цій атмосфері.

«Але ж літо – нестерпне, нестерпне! –

І знов заплітаєм спочатку

Наше чадо єдине – Розмову – в дві мишачохвостих коси ...» [с. 103].

Нетипові метафоричні завуальювання: «заплітаєм... Розмову – в дві мишачохвостих коси» – метафора, яка відображає складність і скупість невпевненої розмови.

– «Камінне звіря без води» – так поетеса метафорично описує місто як виснажену, жаркою погодою істоту.

Авторка звертається до емоційної затрати, що бере своє від «любові», яка «карає» ліричних героїв, що навіть особистісні стосунки переплітаються із загальним настроєм зневіри та втоми від вбивчої спеки.

«Але ж як це бездарно, бездарно! – каратись такою любов'ю,

Що потоми стече – і, дасть Бог, відійде до зими...» [с. 103].

Для прикладу «метафори та архітектури» використаємо вірш «Мій дім Вас не любив». В цьому тексті дім персоніфіковано і представлено як істоту, яка має власні почуття та вподобання. Певні елементи, такі як: чашки, дверцята шаф, і навіть підніжка були втягнені у взаємодію, демонструючи, як фізичний простір може бути відображенням внутрішніх станів людини.

«Мій дім був жінкою, як я й моя душа» – цей вислів підкреслює тісний зв'язок між домом, ліричною героїнею та її емоціями. Дім чутливий та обережний, що зазначає важливі риси жіночої природи дому. Згода дому бути «милим» (в силу жіночої поступливості) свідчить про внутрішню конфліктність, де об'єктивні обставини суперечать суб'єктивним почуттям (нелюбов).

Кінцеві рядки вірша з осміхом та відчуттям втрати дому являють кульмінацію почуттів. Лицемірний осміх спонукає до усвідомлення втрати, не тільки у фізичному просторі, а й на емоційному рівні. Лірична героїня відчуває, що втратила власний простір, який був її притулком.

У персоніфікованому домі чоловіка метафорично зображено у таких рядках:

«Мій дім Вас не любив.

Ні, він не бив чашок,

Що Ви стискали в пальцях, мов навіки» [с. 254].

Ця фраза описує чоловіка, який стискає чашку, ніби намагаючись утримати момент або ситуацію назавжди. Багато дій дому символічні, а кульмінацією є оксюморон сумної усмішки, гіркота героїні, яку вона намагається приховати:

«Як Вам всміхнулась, осміхом слабим,

І враз відчула, що не маю дому» [с. 254].

«Мій дім був жінкою, як я й моя душа» і «І враз відчула, що не маю дому» – ці дві тези ставлять поряд теплі, позитивні асоціації з домом і раптове відчуття його втрати, і втрати себе. Дім стає не тільки осередком буття, але й об'єктом, через який можна зрозуміти власні глибинні почуття.

Проаналізуємо вірш «І двері розчахнулись – і за ними стояв чоловік, якого я люблю». З одного боку, цей текст виражає холод, відчуття мінус-нескінченності, заповнене метафорами зимового, навіть космічного безвихіддя, та з іншого боку – вибухову пристрасть і енергію плюс-нескінченності. Він символічно розкриває ідею про зустріч різних

крайнощів, про синтез абсолютно різних станів, які знаходять своє злиття в образі улюбленої особи. Ця зустріч виглядає як протистояння, але водночас – як неминуча інтеграція протилежностей.

Сильні метафори в тексті використовуються для створення зображення холодної зими з його боку та гарячого літа, пляжу, вулканічної магми з її боку. Наприклад, «дихання, що рипить сухим хрящем у горлі» або «паморозь голчаста на щоках» зображують дуже яскраві та емоційно заряджені картини для метафоричного зображення двох протилежностей. Для збільшення ефекту використані гіперболи – «Міжзоряна недвижність» або «сотня тисяч сонць загоряється у небі». Паралелізм зображення жіночої фігури та чоловічої «Тож не дивись вперед, ані назад: стань просто – мною. Я – тобою стану». Нагромадження фігур за допомогою неодноразової анафори:

«І танцював, обвалюючи крокви, –
І розверзалась спечена земля –
І вулканічна лава розчиняла
Держави і міста – і сотня тисяч сонць»
«Кивнув.
І засміявся.
І – розтанув» [с. 174].

Ці та інші тропи та фігури мовлення допомагають автору створити багатовимірний, емоційно насичений поетичний образ стосунків героїв через «метафору та явища природи».

Сильні метафори є у вірші «Ця гостра, ця пронизлива весна». «Мов синя сталь, у груди входить небо» – небо порівнюється з синьою сталлю, що наголошує на його пронизливості та гостроті. «І душать хутра, душні, як гріхи», підкреслюють бажання відреагувати на весняне оновлення і свободу. «Пальто, як душу, розметати в поли!» - бажання звільнення від обмежень та скутості. Алітерація, що створює ритм та фантастичні картини, що вимальовують метафори, передані природою міста.

«Це ж тільки лютий – завтра буде сніг.

Це тільки лютий.

Тільки передвістя...» [с. 20].

Повтор, який стверджує, що – це тільки початок. Для Оксани Забужко зима – це завжди початок, а сніг – передвісник чогось. Цей символ часто повторюється.

«Метафора та архітектура» – це те, чим просочена поезія «Іронічний ноктюрн». Через використання образів нічного міста, місяця та снів, вірш створює відчуття містичного і загадкового світу – «Гумкою місяця стерто кути», надаючи всьому навколо більш м'які, нечіткі обриси. «Ліфти, асфальти, мури, і коти», які «всоталися в сну драговиння», набувають особливого символічного значення, вказуючи на їхню втому, таємничість та злиття з нічною стихією.

Лексика в поетичних творах відіграє ключову роль, адже саме через слова поет передає емоції, образи, ідеї створює унікальний стиль. Поезії Оксани Забужко притаманний глибокий естетизм. Вибір слів у поезії суттєво відрізняється від прози. Поети часто використовують архаїзми, неологізми, жаргонізми, а також гру слів, щоб додати тексту музикальності, глибини чи багатозначності. Слова нерідко обираються за їхніми конотаціями, тобто додатковими відтінками значення, які вони можуть нести. Це допомагає створити правильний настрій та емоційний відгук у читача. Для поетів кожне слово важливе, і вони прагнуть до високої концентрації смислу в мінімальному обсязі тексту.

Через лексику кожен поет може проявити свій унікальний стиль. Специфічний вибір слова, його нестандартне використання або новий контекст можуть стати відмітною особливістю окремого автора або й певного літературного напрямку. Авторські неологізми – це найцікавіше для літературознавства. Ми дослідили лексику Оксани Забужко на присутність елементів, які відрізняються від літературної норми.

Оксана Забужко інколи використовує вульгаризми:

«Так *остобісілов*’язати
Свої химери під замок»

«*Хай йому всячина*, як тиснуть туфлі» [с. 37].

Часті просторіччя, розмовні слова допомагають уникнути зайвого пафосу та напускної урочистості, надаючи текстам дружнього й інтимного тону.

«В холодний *писок* цілувати вітер,
В веселім *забрьоханім* таксі.
місили водно і вуха, і мозки!
Мчали *карачами* – і стали за дощами.
На гребені всіх сил – *навспак! Навскач! Навплач.*
Кохати! Чекати! Сміятися *многоусто!*

...А музика щемна в крові *розгалузила* стебла» [с. 34].

«І якось, *стрінувшись* у натовпі з Любов’ю,
Пройшов повз неї в капелюсі на очах».

«*Відлопотили* дощами за ворота».

«Коли скрушно *обцмакують* муки утричі молодших» [с. 230].

«І щовечора *зарані* смакую кіно, що насниться!..» [с. 230].

Пестливі слова:

«...Учора ми з ним *здибались* в кав’яреньці на Липках.

Він розказав свіженький *анекдотик*».

Варваризми додають нові слова до словникового запасу української мови, що дозволяє ширше і точніше виражати різноманітні поняття та ідеї:

«Перебирала цитрини – обережно, мов *спомини*.

...Сонцем пряним липневим, що в тілі щемить так *оскомно*.

...І цитрини до чаю,

І трошки *одчаю*»

«А цей весь *пургаторій*, де пахнуть карболка і тлін,
Невідмовнопросяк іншим духом – зобиджено-злим» [с. 230].

«О елі, елі, лама *савахтані!*

«Що легше: хрест – чи вічне *автодафе*»

«Слова – привітання? *Прощення?* – й лоскочуть, неначе вода...» [с. 34].

Найменш уживана лексика – це діалектизми, їх дуже мало:

«В заломах *бганок*, ніби знак питання»

«А досвід собі лив, мов із *цебра*»

«І білий птах *фіранки* у вікні» [с. 35].

«*Мо*’, присядьте за мій стіл – за гранчастим місяцем»

Макаронічна мова у поезіях Оксани Забужко виконує важливі функції, допомагаючи відобразити сучасний мультикультурний та багатомовний світ, створити реалістичні образи та атмосферу, підсилити іронію та акцентувати важливі моменти.

«good job, паруб’ята, їй-Богу, – хороша робота!» [с. 233].

Англійські вирази служать частими назвами у поезій Оксани Забужко:

«Like a camel, like a weasel, like a whale», «New York, NY» або латинські:

«Ad hominem», «Ars critica», «Ars poetica. Подражаніє» – ці запозичення надають її творам історичної та культурної глибини, створюють символізм і стилізацію.

Творчість О. Забужко є яскравим прикладом того, як сучасна українська література може активно розвиватися, вбираючи в себе мовні новації та культурні впливи з усього світу.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

Оксана Забужко послуговується різними поетичними фігурами та тропами, але особливе місце у її творчості посідають метафори. Її поезія складна і метафори використані небанальні. У другому розділі ми розглянули найчастіші метафори і розділили їх на групи: архітектура, природа, подорож, війна та боротьба.

Архітектура у Оксани Забужко міська і дуже сучасна, вона розкриває естетичний потенціал міських просторів, звертаючи увагу на взаємодію світла, тіні, архітектурних форм. Простір мегаполісу одночасно є місцем замкненості та нескінченних можливостей. Вулиці, будинки та мости можуть уособлювати роздуми про самотність, зустрічі і прощання та пошуки себе. Різноманітна урбаністика виступає метафорами особистісного розвитку чи внутрішніх криз, відображаючи складні психологічні та моральні дилеми.

Окрім цього Забужко часто використовує природу для зображення складних внутрішніх станів. Наприклад, шторм або буря можуть символізувати внутрішній конфлікт, турбулентність почуттів, або період сильних життєвих змін, зміна пір року часто слугує метафорою для життєвих етапів або внутрішніх перетворень. Осінь може представляти собою час зрілості чи загасання, весна — відродження та нові можливості. Через природу авторка нерідко рефлексує не тільки на особистісні але й соціокультурні зміни.

Поетеса іноді використовує метафору війни для посилення важливості пам'яті, необхідності пам'ятати та навчитися з історії, щоби уникнути повторення помилок минулого. Метафора війни може висвітлювати внутрішні битви героїв зі своїми страхами, сумнівами, втратами. Це зіткнення часто стає фоном для розгортання особистісного зростання або подолання криз.

Метафора подорожі у творчості Оксани Забужко часто використовується для вираження розуміння особистості та її розвитку, а також для дослідження історичної та культурної ідентичності. Подорожі у

віршах Забужко можуть символізувати внутрішній шлях, пошук себе, своєї нації, історії, та місця у світі.

РОЗДІЛ III

ВЕРСИФІКАЦІЯ ОКСАНИ ЗАБУЖКО

Оксана Забужко – різнобічна та талановита письменниця, яка використовує широкий спектр поетичних форм і метричних структур у своїй творчості. Для її поезії характерною є гнучкість у виборі метра, що дозволяє її віршам вирізнятися серед інших.

В її поезіях можна знайти приклади, де Забужко зумисне комбінує різні метри для досягнення певного естетичного або емоційного ефекту. Детальний метричний аналіз часто показує, що вона використовує як класичні розміри (ямб, хорей, дактиль, амфібрахій, анапест), так і вільний вірш (верлібр), де немає суворої ритмічної структури.

Вільний вірш (верлібр) займає важливе місце у її творчості, дозволяючи поетесі відступати від традиційних метричних структур на користь більшої гнучкості та індивідуальності вираження. Це особливо помітно у поезіях, де Забужко досліджує особистісні або соціально-політичні питання, і де ритмічна свобода допомагає підкреслити складні емоційні нюанси та інтелектуальну глибину. Це все надає її поезії унікального звучання та дозволяє їй розкривати глибокі та багатогранні теми у своїй поезії.

Ямб і хорей є одними з найпоширеніших класичних метрів, які зустрічаються в її роботах, що дозволяє збалансувати формальну гармонію з експресивністю змісту. Ці метри дозволяють Забужко змінювати інтонацію та тональність, підкреслюючи різні емоційні й тематичні аспекти свого поетичного світу.

У поетичній збірці «Друга спроба: Вибране» використаний широкий спектр поетичних метрів і ритмічних схем.

Однак ця збірка включає багато різних віршів, написаних у різні періоди її творчості, тому можна сказати, що метрика досить варіативна. Ми розглянули кожен частину збірки окремо.

У книжці «Травневий іній» (1985) – двадцять п'ять поезій.

П'ятнадцять мають ритм чотиристопного або п'ятистопного ямба, рідше трапляється шестистопний ямб: «Іронічний ноктюрн», «Балада про офсайд», «Нічний трамвай», «Вознесіння Богородиці», «...а музика щемна в крові розгалузила стебла...», «Відлопотиш дощами за ворота...», «Читаючи історію», «В якомусь світі я була з тобою...», «Надворі дощ. А я без парасольки...», «Зустріч», «З очима безгрішними – звідки беруться такі ото?...», «Нельотна погода», «Лиш крок ступи, поглянь – а слід вже стерся...», «Це не ваша печаль...».

Розглянемо поезію «Читаючи історію»:

«І зруйнували готи Рим,
І молодий і хижий варвар
Все, що вважалося старим,
Гарячим пурпуром забарвив.
А потім сам собі воздвиг
Свої столиці і каплиці –
І над димком з античних книг
Печеню смажив у пивниці» [с. 400].

UUU┐U┐U┐
UUU┐U┐U┐
┐UU┐UUU┐
U┐U┐UUU┐
U┐U┐U┐U┐
U┐U┐UUU┐
UUU┐U┐U┐
U┐U┐UUU┐

В кожному рядку чергуються ненаголошені і наголошені склади, що створює чіткий ритм. Схема чергування наголошених і ненаголошених складів може певним чином варіюватися, але найчастіше відповідає чотиристопному ямбу.

«Нічні метелики», «В наскрізнім промінні холодного, злого світанку...», «Портрет К.М. Грушевської», «Пам'яті «проклятих поетів»», «Визначення поезії», « – Невже ще існують люди...», «Ars poetica. «Подражаніє» П. Верлену», «Феєрія про диригента свічок», «Похвала ярмарковому свистуну, купленому на Андрієвському узвозі», «Художник», «Коментар до дій св. Апостолів», «Корабель дурнів. Варіації на тему СебастьянаБранта», «Про рукостискання», «Весільна», «Не чекала...», «30⁰ у затінку», «Тим, що пішли», «Мов дзеркальце заднього огляду, образ дитинства», «Перед світом», «Слайд на палубі. Передчуття», «Самогубче дерево. Поема-видіння».

Ямбом написано сім поезій: «Любов», «Будинок творчості. Осінь», «Ви, що ставали кожен раз...», «Хлопчику, хлопчику, знято з підрамника...» (різностопний ямб), «...і солод слів...», «Пророцтва Нострадамуса. Лірична драма», «Вогняного напни плаща». Майже всі ямби – чотиристопні.

Хорей властивий трьом творам: «Рядок з автобіографії», «Королівство повалених статуй», «...а все-таки я вас любила...».

Анапестом написані дві поезії: «Конкурс краси», «Опливає свіча, як душа, о мій Фаусте бідний...».

Амфібрахій наявний у двох віршах: «Балада про горду царівну», «Офелія і мишоловка».

Вірш «Любов»:

«І обійми стекли, як вода,
І нічник нашу тінь роздвоїв...
Не офіра, не пристрасть, не дар –
Просто спроба лишитись живою.
Із зачумлених стронцієм міст,
Понад їх передсмертні муки
Палахкоче легкий поміст –
Переплетені голі руки» [с.].

UUUUUUUU

UUUUUUUU

UUUUUUUUUU

UUUUUUUUUU

UUUUUUUUUU

UUUUUUUUUU

UUUUUUUUUU

UUUUUUUUUU

Вірш написаний чотиристопним ямбом, але далеко не кожен вірш Оксани Забужко так легко прочитується. Наприклад:

«В наскрізнім промінні холодного, злого світанку
Проступлять обличчя – немов крізь воцаний папір.

Ми ніч просиділи.

Втомилось хрипнути танго,

Котре ми із вами вже затанцювали до дір.

О танго Мілонга! Печальною буде ця повість:

Од юности наших батьків залишивсь тільки звук,

І те, що ми з вами вцілілі , – вцілілі така випадковість» [с.].

Вірш «Балада про горду царівну»:

« – Царівно, мостіте мости,

Оливою брами мастіте!

– Ладо моє, ах, менше з тим –

Нам нема для кого мостити.

– Царівно, гуркоче ридван,

І коні басують, як змії!

– Ладо моє, то видиво вам –

Його світлом удосвіта змиє» [с.].

UUUUUUUUUU

UUUUUUUUUU

UUUUUUUUUU

UUUUUUUUUU

01001001

01001001

10101000

01101010

Цей вірш написаний тристопним амфібрахієм. Такий розмір створює ритмічне відчуття і наголошує на певних словах у вірші, додаючи йому музичності.

Твір «Конкурс краси»:

«Міс Чарівність, туркиначко

З наддніпрянським овалом!

(Чи то гени підкинуті

Аж тепер збунтувались?)

На просценіум вийшла

(Сама пишна, як вишня)

Стали мірятись бедрами

(Плавай-плавай, лебедонько)» [с.75].

10100100

0010010

00100100

0010010

0010010

10100100

10100100

Рядки написані анапестом, автор використовує анапестичний розмір, але інколи змішує його з дольниковими рядками для досягнення певної ритмічної варіативності.

Цікава будова вірша «Похвала ярмарковому свистуну, купленому на андрієвському узвозі»:

«А ти собі свистун: гарячий вальок глини

В відбитках дотиків, глибоко вм'ятих в плоть, –
 Свистиш, мов на пожар, коли крізь тебе рине
 Потік повітря, вдихнутий рот-в-рот!
 Відкритий всім вітрам, маленький і хоробрий,
 Найслабший вдув життяна повен травиш зріст –
 Щоб, крізь гортанний схлип, зродивсь в лункій утробі
 Мов-ніж-із-піхов-вихоплений свист – » [с. 89].

010101010101010

01010001010101

0100010001010

0101010011

0101010100010

000101010101010

0101010001

Віршовий розмір – п'яти-шестистоповий ямб.

Ритм вірша «Будинок творчості. Осінь» є складнішим, загальні тенденції вказують на змішаний розмір з використанням ямбів, анапестів та амфібрахіїв.

«У цьому домі зимно. Уночі
 Тут ходить вітер, і риплять мостини –
 Мов хтось шукає сховані ключі
 Од скарбу, скріпленого кровію дитини.
 У цьому домі жаско. Тут пиття
 Вмент вистигає в шклянці, і – до рими –
 Я тут боюсь ввійти в чуже життя
 Бездарно помилившись дверима» [с. 91].

1. 0101010001

2. 01010001010

3. 0101010001

4. 01010001010
5. 0101010101
6. 10010100010
7. 0001010101
8. 01000100010

Твір має ритм п'ятистопного ямба з окремими акцентними рядками.

У творі «Офелія і мишоловка» простежується така форма:

«Знову! І доки ж то можна про це?

Знову Гамлет навчає акторів.

У Гамлета лисина і черевце.

Офелія курить, сховавшись на хорах.

Дрижить сигарета у пальцях худих,

Де випнуті крупно каблучки сугавів,

І з ритму збиваючи видих і вдих,

Іде шкереберть класична вистава!» [с 85].

1. 1001001001
2. 1010010010
3. 01001000001
4. 010010010010
5. 0100100101001
6. 010010010010
7. 01001001001
8. 01001010010

Ми можемо зробити висновок, що вірші Оксани Забужко не відрізняються чистотою метричних розмірів, наприклад вірш «Офелія і «мишоловка»» почався дактилем, а продовжився амфібрахієм та окремими дольниковими рядками.

Якщо порівняти метрику цих двох частин у вибраному, то «Диригент останньої свічки» метрично складніший, але треба пам'ятати: «Травневий

іній» був підданий більшій цензурі і вважається поетичним дебютом Оксани Забужко.

Якщо аналізувати частину збірки «З нових віршів», яка вміщує дванадцять творів, то ямбом написано сім поезій («Так випало, так припало пилом...», «Російський мотив», «Роковані на смерть ідуть мені навстріч...», «New York, NY», «Мій дім Вас не любив...», «Середземноморське літо – 2003), амфібрахієм – два вірші («Сезон безнадії», «Історія ересі»), верлібром – два («Ушкодження роговиці», «Така кругла, як глобус...» та анапестом – один («Друга спроба»).

Розглянувши віршові розміри, ми перейдемо до римування в її поезії, адже перше, що можна помітити – це те, що Оксана Забужко грається з впливами різних стилістичних епох, використовуючи класичне римування поряд з модерністськими та постмодерністськими елементами. Це робить її творчість багатогранною і стирає межі між традиційним і сучасним. Тому так цікаво розглядати її рими у некласичних за формою творах:

Наприклад, «Монолог Офелії»:

«Дозвольте відкланятись, мій добрий принце. (А)

Вечір безславний – жодних подій. (В)

Востаннє – по усміху, мов по скоринці (А)

Голодним собакам Ваших надій!.. (В)

В кінці коридора погас смолоскип... (С)

Останній жест – підібрати сукню (-)

(І шерех короткий – як здушений схлип). (С)

...Десь я збилася» (-) [с.36].

У цьому творі з'являється перехресне римування, але поетка надалі не дотримується його. Інколіслова мають певну співзвучність, як наприклад "смолоскип" і "схлип", але це ще не класична рима. Важливо також відзначити, що верлібр не обов'язково повинен повністю уникати римування – він просто не дотримується суворої схеми римування чи метра.

Вірш «З очима безгрішними – звідки беруться такі ото?», поєднує в собі кілька варіацій стоп і рим у одному вірші:

1. «З очима безгрішними – звідки беруться такі ото? – (А)
2. Істеричка, химерниця, відьма в чаду незагоєних слів... (В)
3. Ти просто не знав, що мене неможливо покинути. (А)
4. Ти просто не знав, озирнувся і - через плече – пожалів. (В)
5. А подив з'явився нізвідки, як води у березні: (С)
6. Невже-таки – ти, і неville-таки – я, і неville-таки – ні?! (D)
7. (Дівчатко в чоботях і джинсах стояло на голому березі – (С)
8. А човен без весел тікав по ріці, як рука по струні!) (D)

1. Словами пояснень, (А)
2. Немов цигарками погаслими, (В)
3. Заповниш цей вечір о стелі навислій, як дим... (С)
4. Ти просто не знав, що мене тобі долею наслано, (В)
5. А я тебе не пожалію – і не розповім! (С)

1. Ти потім прийдеш із дощу, в перекрошенім шарфі картатім, - (А)
2. Як з пам'яті пальців моїх твоє мокре волосся мине; (В)
3. Ти потім збагнеш, що до мене не можна вертатись: (А)
4. На тих крутосхилах, на тих берегах вже немає мене! (В)
5. І так, наче руки з плечей опадають, безвладністю змучившись, - (С)
6. Всі дні опадуть, і на холоді сліз зазвучать: (D)
7. Мій плащ, нашорошений вітру, і очі щонайнеминучіші – (С)
8. І губи твої догоряють, як вогник свічі...» (D) [с. 49].

Перша строфа: восьмирядкова і структурована, яка укладена за схемою АВАБСДСД. Тут маємо перехресну риму в перших чотирьох рядках, після чого рима змінюється на паралельну в останніх чотирьох.

Друга строфа: п'ятирядкова, з римуванням АВСВС.

Третя строфа знову восьмирядкова з римуванням АВАВСДСД. Тут можна спостерігати деяке поєднання і перехресної, і паралельної рими.

Таким чином, такий тип вірша можна охарактеризувати як ліричний з довільною римовою схемою і складною структурою строф.

Авторка вміло поєднує традиційні та експериментальні форми римування, що робить її поезію унікальною та непередбачуваною. Читачі можуть насолоджуватися як класичними формами римування, так і відкривати для себе інноваційні підходи до звукових гармоній у поезії.

У більшості випадків Оксана Забужко дотримується астрфічності або ж поєднання складних систем строф у віршах. За винятком творів: «Відлопотити дощами за ворота», «Читаючи історію», «Я згоряю від ніжності – я обличчя твоє ліплю», «Ця осінь тягнеться з останніх сил», «Рядок з автобіографії», «Будинок творчості. Осінь», «Ви, що ставали кожен раз», «Мов дзеркальце заднього огляду, образ дитинства», «Початки демонології», «Ти думала – це дощ? Самотність?», «От і розвіявся дощик – неначе полуда...», «О, це нервозність, гостра, ніби лезо», «Ad hominem», «Іще слова, вологі і сирі», «Так випало, і так припало пилом». Ці п'ятнадцять віршів зі ста сорока п'яти мають катренну форму.

П'ятирядковою строфою написано вірші «З лікарняного щоденника» (частина I, IV), а шестирядковою: «Крим. Ялта. Прощання з імперією».

Дистих властивий одній поезії «Гав!». Комбінацію дистиха і терцета фіксуємо в поезії «Аркуш із блокнота: 19.09.1990». Лише терцетом виконано один вірш – «Літературщина». Це дуже мало в порівнянні з астрфічною поезією авторки. Така відсутність поділу на строфи може створювати відчуття інтимності, адже вони часто нагадують потік свідомості або внутрішнього монологу. Це дозволяє автору ближче підходити до читача, спілкуючись з ним на більш особистому рівні. Оксана Забужко не єдина в цьому, сучасна поезія часто характеризується відмовою від класичних форм, перебуває у пошуках нових способів вираження складної дійсності. Астрфічна форма гармонійно входить у цей контекст, дозволяючи

відображати сучасний світ в усій його комплексності і поезію в усій її складності.

Астрофічну композицію складають вірші: «Вступ до естетики пози», «Три осінні елегії», «Сізіф», «Постскриптум», «З лікарняного щоденника», «Сезон безнадії», «З невідісланих віршів», «Історія єресі» – Оксана Забужко розділяє вірші на окремі частини – періоди.

Завдяки астрофічній техніці, Забужко може створювати багатозначні тексти, які містять численні рівні інтерпретації. Леонід Ушкалов в передмові до збірки зазначав: – «Особисто для мене вона не менш приваблива і своєю, сказати б, органічною інтертекстуальністю. Рафінований, часом скептичний розум професійного філософа проступає тут скрізь і повсякчас, накидаючи на барвисту сюрреальну безодню своє тонке-тонке, майже прозоре мереживо» [29, с. 12]. Нам було б важко не погодитись з цим.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ III

Твори Оксани Забужко відзначаються різноманітністю та майстерністю використання віршованих розмірів. Вміле поєднання традиційних та експериментальних форм дозволяє поетесі передавати глибокі емоції та складність людського досвіду. Застосування різних віршованих розмірів, таких як ямб, хорей, амфібрахій та анапест, засвідчує її багатий поетичний арсенал і здатність до інновацій у межах класичної поезії.

Така технічна варіативність допомагає Забужко створювати унікальні ритми й мелодії, що резонують із читачем на глибокому рівні. Її поезія демонструє, як вибір віршованого розміру може підсилювати тематичне наповнення творів, надаючи їм додаткового сенсу та емоційної ваги. Завдяки цьому, Оксана Забужко стає однією з найцікавіших і найважливіших поетів сучасності, що впливають на розвиток української літератури.

Таким чином, дослідження віршованих розмірів у її поезії відкриває перед нами нові горизонти розуміння мистецької майстерності та глибокого впливу поетичного слова.

Оксана Забужко має рідкісну здатність поєднувати технічну майстерність з глибоким змістовим наповненням, створюючи вірші, які залишаються в пам'яті читача надовго. Поезія авторки залишається багатогранною та викликає інтерес до подальшого дослідження її лірики в цілому.

РОЗДІЛ IV

ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ОКСАНИ ЗАБУЖКО НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Оксана Забужко є однією з найвизначніших постатей сучасної української літератури. Її творчість стала незамінним інструментом для поглиблення розуміння складних питань самосвідомості, національної ідентичності, фемінізму. Її проза, а особливо есеї, дуже важлива для старшокласників. Говорячи про контекст сучасної української літератури і про поезію Бу-Ба-Бу, «Нова дегенерація», «Пропала грамота», «ЛуГоСад» та інших, зосереджуючись на провідній тематиці поезії таких поетів, як Ігор Римарук, Василь Герасим'юк, Юрій Андрухович та Сергій Жадан, ми вважаємо, що детальніше дослідження поезії Оксани Забужко та її поетики – надзвичайно потрібні. Ще рано говорити про класику сучасної української літератури але ми б виділили один з триєдиних канонів сучасної української літератури: Юрій Андрухович, Оксана Забужко та Сергій Жадан.

Г. Токмань виділяє такі принципи вивчення життя і творчості письменника: а) актуальність – роздуми й узагальнення не повинні підміняти конкретну долю митця, бути викладені в логічному порядку: абстракції мають слідувати занайбільш пам'ятними цікавими фактами з біографії; учитель зосереджує увагу на знакових подіях у житті письменника, принагідно розглядаючи його повсякденний спосіб життя; б) історизм – учитель зображує письменника як історичну особу, яка існувала в певний період в певному краї і вела діалог; митець своїм словом впливає на означений історичний період, його світоглядну парадигму; в) психологізм – розповісти про внутрішні спонуки вчинків письменника, його особливості світосприйняття учитель зможе завдяки ґрунтовним знанням творчості митця, мемуаристики й епістолярних творів; г) екзистенційність – учитель повинен переконати учнів у тому, що письменник – унікальна особистість, потрібно продемонструвати неповторність його думок, почуттів, життєвих фактів; д)

естетизм – вчитель знайомить учнів з естетичними поглядами автора [78, с. 119-120]. Дотримуючись цього плану ми пропонуємо фрагмент уроку з вивчення поезії Оксани Забужко.

План-конспект уроку: «Вивчення поезії Оксани Забужко»:

Тема уроку: Аналіз поетичних творів Оксани Забужко.

Мета уроку: Виховна: Виховувати любов до української літератури і культури. Навчальна: Ознайомлення із творчістю Оксани Забужко, навчити аналізу поетичних творів. Розвивальна: Розвивати критичне мислення, аналітичні здібності, уміння висловлювати власні думки.

Обладнання та матеріали:

- Підручники з літератури.
- Ксерокопії віршів Оксани Забужко.
- Презентація.
- Проектор.

Хід уроку:

I. Організаційний момент (2 хвилини):

- Привітання учнів.
- Перевірка присутніх.
- Створення робочої атмосфери.

II. Вступна частина (8 хвилин):

1. Мотивація навчальної діяльності:

- питання до учнів: "Що вам відомо про Оксану Забужко?" «Чи знаєте ви, що таке постмодернізм?»
- Коротке обговорення їхніх відповідей.

Вступне слово вчителя:

- Розповідь про біографію та творчість Оксани Забужко.
- Зазначення важливих тем у її поезії: національна ідентичність, жіноча доля, історична пам'ять.

III. Основна частина (25 хвилин):

Поетична творчість Оксани Забужко є важливою частиною її літературного доробку. Вона почала писати вірші ще в юності, і багато її робіт відображають глибокі особисті, філософські та соціальні теми. Її поезія вирізняється експресивністю, глибиною мислення і частими зверненнями до національних мотивів, історії та жіночої долі.

Відомі поетичні збірки:

«Травневий іній» (1985) – одна з перших поетичних збірок Забужко, яка привернула увагу читачів і критиків.

«Диригент останньої свічки» (1990) – збірка, яка відображає внутрішній стан ліричної героїні, роздуми про долю, кохання і смерть.

«Автостоп» (1994) – у цій збірці відчутний пошук національної ідентичності, роздуми про історичні та культурні аспекти українського життя.

«Новий закон Архімеда» (2000) – у цій книзі присутні поезії, які торкаються різних аспектів людського буття, філософські роздуми, суспільні теми.

«Друга спроба: Вибрані вірші 1980-1998» (2005) – збірка, яка охоплює найбільш важливі поетичні тексти різних років.

1. Читання віршів (10 хвилин).
2. Вибір кількох віршів Оксани Забужко (Читання вірша учителем і учнями).

Робота з текстом:

- Перше враження. Учні діляться своїми враженнями та емоціями від прочитаного.

- Вчитель ставить запитання: "Які почуття викликає цей вірш? Чому?"

IV. Аналіз вірша (15 хвилин):

1. Тема та ідея:
 - Визначення основної теми вірша.
 - Обговорення ідеї твору.

2. Стилева та образна система:

- Вчитель звертає увагу на використання метафор, символів, епітетів та інших художніх засобів.
- Учні намагаються самостійно знайти та пояснити метафори та символи в тексті.

3. Композиція та ритміка:

- Обговорення структури вірша, розміщення композиційних елементів.
- Аналіз ритму, рими, строфіки.

4. Глибший аналіз (за бажанням):

- Історичний чи культурний контекст вірша.
- Зв'язок із іншими творами Оксани Забужко.

V. Заключна частина (10 хвилин):

1. Рефлексія:

- Учні дають короткий відгук на тему: "Що особисто мене зачепило в поезії Оксани Забужко?"

2. Підбиття підсумків:

- Вчитель резюмує основні моменти уроку.
- Виділяє головні аспекти творчості Оксани Забужко та її значення для української літератури.

VI. Домашнє завдання:

- Прочитати ще кілька віршів Оксани Забужко.
- Обрати один вірш для вивчення напам'ять.

Це тільки один з можливих варіантів уроку. Урокитреба адаптувати відповідно до рівня підготовки та інтересів учнів. Важливо, щоб урок був інтерактивним і залучав учнів до активної участі в обговореннях і аналізі.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ IV

Включення творчості Оксани Забужко до програми з української літератури у закладах загальної середньої освіти справляє багатогранний позитивний вплив на учнів. Її поезія сприяє розвитку критичного мислення та аналітичних навичок, формуванню національної самосвідомості, емоційному та естетичному розвитку та робить літературну освіту сучаснішою та актуальною. Методичні рекомендації та численні підходи щодо вивчення її творчості забезпечують ефективне та цікаве навчання, допомагаючи учням глибше розуміти та відчувати багатий світ сучасної української літератури.

Включення творчості О. Забужко до шкільної програми дозволяє осучаснити літературну освіту, зробити її актуальнішою та цікавішою для сучасних учнів. О. Забужко відображає події та проблеми сьогодення, що робить її поезію ближчою і зрозумілішою молодому поколінню. Така література стимулює інтерес до читання і розуміння сучасного літературного процесу.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі ми детально розглянули багатогранну поетичну творчість Оксани Забужко, видатної сучасної української письменниці, чия поезія вирізняється глибиною, емоційною насиченістю та експериментами з мовою і формою. Дослідження охоплювало кілька ключових аспектів, відповідно до структури роботи:

Розділ I. Літературознавча рецепція поезії Оксани Забужко. Тематика її віршованих творів. У першому розділі проаналізовано основні теми, які приваблюють Оксану Забужко. Її поезія відображає широкий спектр питань, включаючи національну ідентичність, історичну пам'ять, фемінізм, особистісні переживання та філософські роздуми. Ці теми роблять її вірші глибокими та змістовними, забезпечуючи багатий матеріал для літературного аналізу і науки. Аналіз виявив, що Забужко уміло поєднує особистісне зі загальнонаціональним, відображаючи проблеми суспільства через призму власних переживань та емоцій.

Розділ II. Метафоричні обшири віршів Оксани Забужко.

У другому розділі досліджено використання тропів у поезії Забужко, зокрема метафор. Її вірші насичені метафоричними образами, які додають глибини і розширюють значення тексту. Метафори, символи, алегорії та інші тропи створюють багатшарову структуру, кожен шар якої здійснює свій внесок у загальний смисл твору. Багатогранність метафорики О. Забужко дозволяє читачам глибше розуміти її поезію та відчувати емоційні та концептуальні вібрації, які вона передає.

Розділ III. Версифікація Оксани Забужко.

Третій розділ присвячений аналізу версифікаційних особливостей поезії Оксани Забужко. Вона активно експериментує з формою, використовуючи вільний вірш (верлібр), класичні метричні форми (ямб, хорей, дактиль, амфібрахій, анапест), рими та їх відсутність, ритмічні варіації. Показано, що версифікація О. Забужко не лише сприяє збагаченню її поетичної мови, але й служить інструментом для передачі внутрішнього

світу та емоційної напруги творів. Вільна структура віршів дозволяє їй краще відчувати і виражати потоки свідомості та емоційні сплески.

Розділ IV. Вивчення творчості Оксани Забужко на уроках української літератури у закладах загальної середньої освіти.

Цей розділ присвячений методиці вивчення поезії Оксани Забужко у школі. Робота довела важливість включення творів Забужко до навчальної програми, визначаючи їх як інструменти для розвитку критичного мислення, естетичного смаку та розширення уявлень про сучасну літературу. Запропоновані методичні рекомендації та практичні заняття сприятимуть більш ефективному та глибокому вивченню її творчості на уроках української літератури. Вивчення поезії Оксани Забужко допоможе учням краще розуміти сучасну українську літературу та її місце в світовому літературному контексті, розвивати емпатію та критичне мислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агеєва В. «Світ, як він є, – не для нас, але сам собою...» : [про поезію О. Забужко]. *Дороги й середохрестя : есеї*. Львів, 2016. С. 280-314.
2. Анісімова Н. П. «...Все іще можна зіграти інакше...» [Електронний ресурс] : театралізований "світ навиворіт" у поезії Оксани Забужко. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія: Філологічні науки. Миколаїв, 2014. Вип. 4.14. С. 7-12.
3. Анісімова Н. П. Історія як "мистецтво грати в шахи" в ліриці Оксани Забужко. *Вісник Запорізького національного університету*. Філологічні науки. 2014. № 2. С. 6-16.
4. Безпечний І. *Теорія літератури*. К.: Смолоскип, 2009. 388 с.
5. Бібєрова Г. Месниця? Зрадниця? Феміністка? : міф про Клітемнестру в поезії Оксани Забужко. *Слово і час*. 2006. № 6. С. 53-63.
6. Бондаренко Ю. Дидактична модель вивчення ліричних творів у школі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія. 2011. № 35. С. 60-65.
7. Вісич О. Поезія Оксани Забужко «Задзеркалля: пані Мержинська»: драматизація мета тексту. *Волинь філологічна: текст і контекст : зб. наук. пр. / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Ін-т філології та журналістики ; [редкол.: Г. Л. Аркушин та ін.]*. Луцьк, 2016. Вип. 22 : Універсум Лесі Українки. С. 391-399.
8. Вісімдесятники: Антологія нової української поезії / уп. І. Римарук. Едмонтон: Видавництво Канадського інституту українських студій, Альбертський університет, 1990. 205 с.
9. Грачова Т. Феномен поетичного мислення О. Забужко у контексті постмодерного літературного простору. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. 2011. Вип. 16. С. 84-86.

10. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн. К.: Критика, 2005. 263 с.
11. Дорошук Н. «Кассандра» Лесі Українки – «Клітемнестра» Оксани Забужко: спроба діалогу. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки* : Філологічні науки. Літературознавство. Луцьк. 2012. № 12 (237). С. 35-40.
12. Забужко О. Друга спроба : вибране. Київ : Факт, 2005. 317 с.
Забужко О. Інший формат. Івано-Франківськ: Лілея, 2003. 47 с.
13. Забужко О. Жінка-автор у колоніальній культурі, або знадоба до української тендерної міфології. Хроніки від Фортінбраса: Вибрана есеїстика 90-х. К.: Факт, 1999. С. 152-193.
14. Забужко О. Філософія і культурна притомність нації. Хроніки від Фортінбраса: Вибрана есеїстика 90-х. К.: Факт, 1999. С. 132-151.
15. Кізіма Т.П. Мовний образ години у поезії Оксани Забужко. *Матеріали студентської наукової конференції філологічного факультету «Спочатку було слово»* 18 квітня 2006 р., м. Харків. Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2006. С. 33-34
16. Кіліна О. Біблійні мотиви в поезії Оксани Забужко. *II Всеукр. студ. наук.-практ. конф. Пріоритети сучасної філології : теорія і практика.* Харків. 2009. С. 103-105.
17. Кудряшова О. Метапоетика води в поезії Оксани Забужко. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції : зб. наук. пр. (філолог. науки).* Київ. 2011. Вип. 3. С. 53-58.
18. Лавринович Л. Вивчення поетичної творчості Оксани Забужко у вищій школі. *Проблеми педагогічних технологій : зб. наук. праць.* Луцьк : ЛПРОЛ, 2010. Вип. 1. С. 155-160.
19. Марко В. П. Аналіз художнього твору. К.: Академвидав, 2013. 280 с.

20. Медведєва Ю. Зима як маркер пори року та внутрішнього стану ліричного героя (на матеріалі збірки Оксани Забужко «Друга спроба»). URL : <https://masters.kubg.edu.ua/index.php/gi/article/download/132/166>
21. Мислива В. Біблійні алюзії у творчості Оксани Забужко. *Літературознавчі обрії. Праці молодих учених*. Київ. Вип. 19. С. 266-271.
22. Мислива В. Два профілі одного обличчя жертвовності (Міріам у Лесі Українки та Оксани Забужко). *Літературознавчі студії*. 2010. Вип. 4. С. 136-143.
23. Мислива В. Інтертекстуально-феміністична комунікація життя та творчості Сільвії Плат і Оксани Забужко. *Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]*. Сер. : Філологічна. 2012. Вип. 28. С. 157-166
24. Мислива В. М. Архітекстуальність поезії Оксани Забужко : (на прикладі «Балади про горду царівну» та «Балади про офсайд»). *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : зб. наук. пр. Серія: Філологічні науки*. Миколаїв, 2012. Т. 4, вип. 10. С. 132–134.
25. Москвич Ю. Образ міста в поезії О. Забужко. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка : Філологічні науки*. 2013. № 2 (261). С. 51-57.
26. Найдан М. Двоє українських поетів : Аттіла Могильний і Оксана Забужко. *Сучасність*. 1993. № 7. С. 77-85.
27. Павличко С. Фемінізм як можливий підхід до аналізу української культури. *Фемінізм*. К.: Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2002. С. 29-36.
28. Пашник О. В. Трансцендентність як основа буття в ліриці О. Забужко. *Вісник Запорізького державного університету. Серія: Філологічні науки*. 2001. № 4. С. 102–106.

29. Ушкалов Л. Дзеркала Оксани Забужко : [про поезію]. Друга спроба : вибране. Київ, 2005. С. 7–16.
30. Харчук Р. Сучасна українська проза : Постмодерний період : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2008. 248 с.
31. Шаф О. «Синдром самозакоханості» у феміноцентричній ліриці рубежу ХХ-ХХІ століть (на матеріалі поезії Оксани Забужко, Теодозії Зарівної, Мар'яни Савки). *Літературознавчі обрії. Праці молодих учених*. Київ. 2014. Вип. 19. С. 262-265.
32. Шаф, О. Лірика Оксани Забужко : альтернативна культурна версія. *Дивослово*. 2015. № 6. С. 47-51.
33. Шведова М. Образні стереотипи сприйняття часу в ідіостилі О. Забужко (на матеріалі збірки вибраних поезій «Друга спроба»). *Лінгвістичні студії*. 2010. Вип. 21. С. 218-221.
34. Шевельов Ю. Куди пролягає траса : [передм. до поетичної зб. О. Забужко «Автостоп»]. З історії незакінченої війни; упоряд.: О. Забужко, Л. Масенко. Київ, 2009. С. 411-418.